

T.C.

KTO Karatay Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı

**TÜRKİYE'DE YATIRIM TEŞVİKLERİNİN VE DESTEKLERİNİN
DAĞILIMINDA ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI VE KONYA
ÖRNEĞİ (2005-2012)**

Erkan YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi

KONYA

Haziran, 2016

TÜRKİYE'DE YATIRIM TEŞVİKLERİNİN VE DESTEKLERİNİN
DAĞILIMINDA ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI VE KONYA ÖRNEĞİ
(2005-2012)

ERKAN YILMAZ

KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

KONYA

Haziran, 2016

KABUL VE ONAY

Erkan Yılmaz tarafından hazırlanan “Türkiye’de Yatırım Teşviklerinin Ve Desteklerinin Dağılımında Etkinliğin Artırılması Ve Konya Örneği 2005-2012” başlıklı bu çalışma, (13/06/2016) Tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Birol Büyükdoğan – Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Bilge Afşar

Yrd. Doç. Dr. Suna Akten Çürük

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Fatma Didem Tunçez –Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür V.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez/Proje Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

---

13 Haziran 2016

Erkan Yılmaz

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmamın belirlenmesinde ve yön tayininde destek olan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Osman Okka'ya; tamamlanması ve yürütülmesi esnasında desteğini esirgemeyen, birlikte çalıőmaktan onur duyduğum ayrıca bilgi ve tecrübelerinden yararlanırken göstermiş olduğu hoşgörü ve sabırdan dolayı değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Birol Büyükdoğan'a; katkılarından ve yardımlarından dolayı kardeşim Ömer Faruk Dağlıoğlugal'e; hayatın bize çıkardığı bütün zorluklarında ve mücadelesinde yoldaőım olan, yardımını ve desteğini hep hissettiğim eőim İra'ya; varlıkları ile hayatıma neőe katan, motivasyon kaynağım ocuklarım Nisa ve Arda'ya sonsuz teőekkürler.

Erkan Yılmaz

Konya, 2016

ÖZET

TÜRKİYE’DE YATIRIM TEŞVİKLERİNİN VE DESTEKLERİNİN DAĞILIMINDA ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI VE KONYA ÖRNEĞİ (2005-2012)

YILMAZ, Erkan
Yüksek Lisans, İşletme Bölümü
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Birol BÜYÜKDOĞAN
Haziran 2016

Teşvikler, kalkınma ile ilgili yapılan planlar ile senelik program içeriğinde öngörülen amaçlar ekseninde tasarrufların katma değeri yüksek yatırıma yönlendirilmesini kapsamaktadır. Ayrıca istihdam ve üretimin artırılmasıyla, uluslararası rekabeti artıracak olan araştırma-geliştirme içeriği yüksek bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlarla stratejik yatırımların özendirilmesi çıkış noktası olarak; uluslararası yatırım oranlarının yükseltilmesi, bölgesel bazda gelişmişlik farklılıklarının azaltılması, çevre ve kümelenme korumaya yönelik yatırımlarla araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesidir. Bu hedeflere bağlı olarak Yatırım Teşvik Sistemini, genel, büyük ölçekli, bölgesel ve stratejik yatırımların teşviki olan uygulamalarından oluştuğunu söylemek mümkündür.

Ülkelerin, özel sektör için yatırım teşviklerinin kapsamında; işletme destekleri, araştırma-geliştirme teşvikleri vb. birçok alanda, vergi, yatırım indirimi, gümrük muafiyeti, arazi tahsisi, vergi iadesi gibi farklı araçlar ile çeşitli destekler ve teşvikler sunulmaktadır. Bütün bunların en genel özelliği ise, kamunun özel sektöre dolaylı veya doğrudan fon transferini çerçevesinde yapılmasıdır.

Bu çalışmanın ilk bölümde Türkiye’de yatırım teşvikleri ve destekler anlatılmıştır. İkinci bölümde ise yatırım teşvik ve desteklerin dağılımdaki etkinlik konusu ele alınmış ve son olarak, Konya’da yatırım teşvik ve desteklerin genel durumu, problemler ve çözüm önerileri verilmiştir. Konuyla ilgili daha önceden yazılmış makaleler ve yapılmış araştırmalar baz alınarak, literatür tarama tekniği ile aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yatırım, Teşvik, Yatırım Teşvik Sistemi

ABSTRACT

INCREASING THE EFFECTIVENESS IN DISTRIBUTION OF INVESTMENT SUBSIDIES AND ENCOURAGEMENTS IN TURKEY, AND A SAMPLE OF KONYA (2005-2012)

YILMAZ, Erkan

Master Of Business Administration

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Birol BÜYÜKDOĞAN

June 2016

Encouragements in the content of the annual program related with the plans made about reconstruction include the direction of savings to high valued added investments within the purpose provided for. Additionally with the increase of production and employment , international competition which will be raised by research and development with high content of regional , large scale and strategic investments to be encouraged as its starting point ; raising the rates of international investment , reduction of development differences on a regional basis , supporting the research and development activities with investments aimed at environment and clustering protection. Depending on these targets it is possible to say that the system of encouraging investment consists of treatments that are encouragement of general, large scale , regional and strategic investments.

Countries, in the scope of investment subsidy for private sector ; business supports , research and development encouragements etc. offer in many areas with different facilities various supports and encouragements such as tax allowance , investment allowance , exemption from duty , allocation of space , tax rebate. The most general feature of all these is that the public transfers funds to the private sector directly or indirectly.

In the first part of this study investment subsidy and supports in Turkey are explained. In the second part the effectiveness of the distribution of investment subsidy and supports are explained. And in the final part the general situation , problems and solutions about the investment subsidy and supports in Konya are given. It has been based on previously written articles and researches regarding the subject. And it has been transmitted according to the literature review technique.

Keywords: Investment, Encouragement, Investment Subsidy System

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YATIRIM TEŞVİKLERİ VE DESTEKLER

1.1. YATIRIM KAVRAMI VE FİRMA AÇISINDAN YATIRIM	3
1.2. YATIRIM ÇEŞİTLERİ	4
1.2.1. Üretime Yönelik Yatırımlar	4
1.2.2. Uyarılmış ve Otonom Yatırımlar	5
1.2.3. Reel ve Mali Yatırım	6
1.2.4. Özel Sektör ve Kamu Yatırımları	6
1.2.5. Altyapı ve Üst Yapı Yatırımları	6
1.3. TÜRKİYE'DE TEŞVİK POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ	7

1.3.1. Aşamalar	8
1.3.2. Türkiye’de Yatırım Teşvikleri	9
1.4. YATIRIM TEŞVİKLERİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	12
1.4.1. 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu	12
1.4.2. 1930-1950 Dönemi	14
1.4.3. 1950–1960 Dönemi	14
1.4.4. 1960 Sonrası Planlı Dönem	15
1.4.5. 1980 Sonrası Dönem	17
1.4.6. 2009 İndirimli Kurumlar Vergisi	18
1.5. YATIRIMLARA SAĞLANAN VERGİSEL TEŞVİKLERİN TÜRLERİ	19
1.5.1. Yatırım Aşamasında Uygulanan Vergisel Teşvikler.....	19
1.5.2. Yatırım Sürecinde Teşvikler	20
1.5.3. 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanununda Yer Alan Vergisel Teşvikler....	21
1.5.4. 4325 Sayılı Olağanüstü Hal Bölgesinde Ve Kalkınmada Öncelikli Yörelere İstihdam Ve Yatırımların Teşviki Hakkında Kanunda Yer Alan Vergisel Teşvikler.....	22
1.5.5. 4562 Sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu	23

2. BÖLÜM

YATIRIM TEŞVİK VE DESTEKLERİNİN DAĞILIMINDA ETKİNLİK VE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

2.1. TEŞVİK VE DESTEKLER	25
2.2. TEŞVİKLERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ	26
2.3. TEŞVİKLERİN AMAÇLARI	28

2.4. TEŞVİKLERİN ÇEŞİTLERİ VE SINIFLANDIRILMASI	28
2.4.1. Genel Sınıflama.....	29
2.4.2. Veriliş Şekillerine Göre Teşvikler	30
2.4.3. Veriliş Amaçlarına Göre Teşvikler	30
2.5. DÖNEMLERE GÖRE YATIRIM TEŞVİK VE DESTEKLERİNİN DAĞILIMI	31
2.5.1. 1990 Öncesi Dönem	31
2.5.2. 1990 Sonrası Dönem.....	32
2.5.3. 5084 Sayılı Kanun	33
2.6. YATIRIM TEŞVİK UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	35
2.6.1. Yatırım Teşvik Belgelerinin Gelişimi.....	36
2.7. YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI	38
2.8. YENİ TEŞVİK SİSTEMİ: 2012	39
2.8.1. Yeni Teşvik Sistemine Göre Değişiklik Yapılan Destekler	41
2.9. GENEL TEŞVİK UYGULAMALARI.....	44
2.10. BÖLGESEL TEŞVİK UYGULAMALARI	45
2.11. STRATEJİK YATIRIMLARIN TEŞVİKİ.....	47
2.12. TEŞVİK VE DESTEKLERDEN SAĞLANAN FAYDALAR	47
2.13. TEŞVİK POLİTİKALARINDA YAPILMASI GEREKEN DÜZENLEMELER	48
2.14. ULUSAL, BÖLGESEL VE YEREL DÜZEYDE YATIRIMLARI DESTEKLEMELER VE CAZİP HALE GETİRMEK İÇİN YAPILAN YA DA YAPILMASI GEREKEN ÇALIŞMALAR	50
2.15. 2023 TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN YATIRIM TEŞVİKİ KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALAR VE ÖNGÖRÜLER.....	52

2.16. YATIRIM TEŞVİK VE DESTEKLEMELERLE İLGİLİ YAPILAN AKADEMİK ÇALIŞMALAR.....	55
--	----

3. BÖLÜM

KONYA'DA YATIRIM TEŞVİK VE DESTEKLERİNİN DURUMU, PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1.METODOLOJİ.....	56
3.1.1.Araştırmanın Tipi.....	56
3.1.2.Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	56
3.1.3.Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Tekniği ve Araçları.....	56
3.1.4.Araştırmanın Soruları.....	57
3.2.BULGULAR.....	57
3.2.1. Konya İli Hakkında Genel Bilgiler.....	57
3.2.1.1. Genel Coğrafi Durum.....	58
3.2.1.2. Ekonomik Durum.....	58
3.3. YENİ TEŞVİK SİSTEMİNE GÖRE KONYA'DA TEŞVİK DURUMU	63
3.4. KONYA BÖLGESİ İÇİN YENİ YATIRIM TEŞVİKLERİ	70
3.5. TARTIŞMA	70

4.BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ VE ÖNERİLER	77
KAYNAKÇA.....	81

EKLER.....	86
ÖZGEÇMİŞ.....	88

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Yatırım Teşvik Belge Sayısının Yüzde(%) Değişimi	36
Tablo 2. 2004-2008 Yılları Arası Bölgelerin Toplam Yatırım Tutarı İçindeki Yüzdesele(%) Değeri	37
Tablo 3. YTB' nin Sektörel Dağılımı (%).....	38
Tablo 4. Destek Unsurları.....	40
Tablo 5. Faiz Desteğinde Yapılan Değişiklikler	42
Tablo 6. Vergi İndirimi.....	43
Tablo 7. Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları	45
Tablo 8. Stratejik Yatırımlar İçin Sağlanan Destek Unsurları.....	47
Tablo 9. Türkiye Ve Konya İli Karşılaştırmalı Nüfus Göstergeleri	58
Tablo 10. Konya İlinde 2014 Yılı İçerisinde Desteklenmesi Amaçlanan Sektörler Ve Buralara Ayrılmış Asgari Yatırım Miktarları	66
Tablo 11. Sigorta Primi ve İşveren Hissesi Desteği	68
Tablo 12. Vergi İndirimi (1).....	68
Tablo 13. Vergi İndirimi (2).....	69
Tablo 14. Teşvik Belgesi Sayıları.....	69
Tablo 15. Konya İline 2004-2013 Yılları Arasında Uygulanan Yatırım Teşvik Belgeleri Sayısı	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 5084 Sayılı Kanun Kapsamındaki İller 34

Şekil 2. 5350 sayılı Kanun ile Kapsama Alınan İller 35

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
FKK	: Fon Kaynaklı Kredi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hâsıla
KDV	: Katma Değer Vergisi
KKDP	: Kaynak Kullanımını Destekleme Primi
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
YTK	: Yatırım Teşvik Belgeleri

GİRİŞ

Yatırım ve istihdamın artırılması ve bölgeler arası gelişmişlik düzeylerindeki farkların en aza indirilmesi amacıyla, Cumhuriyet sonrası dönemde teşvik sistemleri uygulaması başlatılmıştır. Dış piyasalarla bütünleşmeyi amaçlayan teşviklerin uygulanma süreci ise 1980 yılına kadar devam etmiştir. Bu bağlamda dış ticareti serbestleştiren uygulamalara 24 Ocak 1980 Ekonomi Kararları ile ağırlık verildiği görülmektedir. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise bölgeler arası gelişmişlik seviyesindeki farkları en aza indirebilecek teşvik politikaları uygulanmıştır. Teşvik sisteminin yenilenerek gelir getirisi daha fazla olan teknolojik mamul/hizmet ürünlerinin imalatına yönelme ise 2000 yılında olmuştur. 2009 yılına gelinmesiyle birlikte devreye yeni teşvik sistemi uygulaması sokulmuş ve ülke dört önemli yatırım bölgesine ayrılmıştır. Bu ayırım, teşvik sistemi uygulanacak alanların çeşitlenmesi ve genişlemesine olumlu katkılar sağlamıştır. İçerisinde barındırdığı birçok farklı özelliği ile bugüne kadar yapılmış olan en geniş kapsamlı teşvik sistemi ise 2012 yılında uygulamaya giren Yeni Teşvik Sistemi'dir.

Türkiye'de serbest ekonomiye geçişe paralel olarak bazı teşvik sistemleri uygulamaya konmuştur. Bu teşvik sistemlerinin uygulanma amaçları arasında ihracatı artırıcı faaliyetler, döviz kazancını ve rekabet gücünü yükseltici uygulamalar, bölgesel kalkınma düzeyini iyileştiren uygulamalar ve istihdam yaratarak artan işsizlik oranını düşürücü yatırımların sayıları arttırmak sayılabilir. Bölgesel ve sektörel gelişmeye büyük katkısı olan teşvik tedbirlerinin nitelikleri, yörelere ve uygulama biçimlerine göre değişmektedir. Ülkemizde yatırım maliyetini en aza indirmeye yardımcı araçlar veya yatırımın kazancını artırmaya yönelik teşvik araçlarının kullanılması, yatırım teşviklerinin uygulanması aşamasında büyük yarar sağlamaktadır. Yatırımların teşvik edilmesinin etkili bir araç niteliği taşıması, plan hedeflerine uygun dengeli ve hızlı bir kalkınmanın sağlanmasına bağlıdır.

Bu çalışma ile yatırım teşviklerinin ve desteklerinin dağılımında etkinliğin artırılması için yapılması gereken uygulamalardan bahsedilmiştir. Çalışmanın amacı ise

Ülkemiz ve yatırımcılar açısından teŖvik politikalarında verimliliği ve etkinliği artırmaya yönelik nasıl bir alıŖma yapmalıyız sorusuna cevap aramaktır.

Bu kapsamda mevcut sistemler incelenirken oluŖan aksaklıklar ve belirlenen ihtiyaçlar, uygulamalarda yaŖanabilecek sorunların önüne geçilmesi açısından son derece önemlidir.

Bu alıŖmanın birinci bölümünde Türkiye Yatırım TeŖvikleri ve Destekler, ikinci bölümde Yatırım TeŖvik Ve Desteklerinin Dağılımında Etkinlik Ve Etkinliğin Artırılması son olarak da, Konya'da Yatırım TeŖvik Ve Desteklerinin Durumu, Problemler Ve zm nerileri konuları ele alınmıŖtır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YATIRIM TEŞVİKLERİ VE DESTEKLER

1.1. YATIRIM KAVRAMI VE FİRMA AÇISINDAN YATIRIM

Yatırım; eldeki mevcut kaynakların veya servetin, gelecekte tüketim gücünün artmasıyla birlikte yüksek miktarda gelir getirmesi beklentisi olarak görülmesinin yanında, maddi ve manevi kazanç elde etmek için önceden yapılan harcamaların bugünden itibaren çeşitli yatırım alanlarına ayrılması olarak tanımlanabilir (Karabıyık, 1997: 3; Konuralp, 2005: 3).

Başka bir deyişle yatırım, belli bir miktar kazanç sağlamak amacıyla belirlenmiş süre zarfında eldeki mal ve sermayeden elde edilen gelirin öz kaynağa aktarılması sonucunda elde edilen birikimlerin yatırım araçlarına dâhil edilmesidir. Yatırımcılar kendilerine ayırdıkları kaynakları kullanmak suretiyle yatırım yapıyorlar ise bu aşamada en azından kendi öz kaynaklarının maliyetini de karşılamaları gerekmektedir. Bu yatırım fonlarının kullanıyor olması, aynı zamanda yatırımcılar için uzun vadeli borç senetlerinin yani tahvillerin alış ve satışı esnasında kolaylık sağlamasının yanında süreli mevduat ile faiz geliri de sağlayabilmektedir. Yatırımı etkileyen unsurlar çoğunlukla faiz değerleri, risk, borçlanabilme imkânı ve gelir seviyesi olarak belirtilmektedir (<http://www.ntvmsnbc.com>).

Firmalar açısından yatırım ise; bir ülkede belli bir dönemde eldeki mevcut sermaye birikimine yapılan ilaveler veya ekonomideki üretim araçlarına yapılan harcamalar olarak tanımlanmaktadır. Bu harcamalar; sermaye mallarına yapılan harcamalar, inşaat sektörüne ve hammadde teminine yapılan harcamalar ve yarı işlenmiş mal veya mallara yapılan harcamalar olarak sınıflandırılmaktadır (<http://www.ntvmsnbc.com>).

Yapılan bu tanımlar gösteriyor ki; elde bulunan kazanç, servet veya diğer her türlü varlıklar, gelir elde etmek ya da eldeki sermaye birikiminin değerini enflasyon riskine

karşı korumak amacıyla farklı birçok yatırım araçlarına tahsis edilebilir. Bu araçlar sabit getirili yatırım araçları olabileceği gibi değişken getirili yatırım araçları da olabilmektedir.

İşyerleri açısından yatırım kavramı ise, kısaca, işyerlerine uzun vadede gelir getirecek her türden giderler olarak tanımlanabilir. Bu tanımlama incelendiğinde girişim faaliyetlerinin düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için sahip olunması gerekli olan arazi, bina ve materyaller (araç-gereç) gibi devamlı kullanma araçlarının temini için yapılan giderlerin yatırım kapsamına girdiği görülmektedir. Özetle işyerleri açısından yatırım, parasal değerlerin üretim amacıyla binalara, makinelere vb. sabit üretim varlıklarına dönüştürülmesidir (Özdaş, 2004:4).

1.2. YATIRIM ÇEŞİTLERİ

1.2.1. Üretime Yönelik Yatırımlar

Üretime yönelik yeni yatırımlar, üretimde yenileme (yerine koyma) yatırımları, üretim faaliyetlerinde genişleme (tevsî) yatırımları, modernizasyon yatırımları ve stratejik üretim yatırımları, üretim faaliyetlerine yönelik yapılan yatırımlar olup bunları kısaca şöyle açıklayabiliriz (Özdaş, 2004: 4);

a. Üretime Yönelik Yeni Yatırımlar: Alınıp satılabilen her türden ticari eşya veya hizmet ürünlerini imal etmek amacıyla yeni üretim alanlarının kurulması için yapılacak olan harcamalardır.

b. Üretimde Yenileme(Yerine Koyma) Yatırımları: Üretimde hedef olarak seçtikleri amaçlara çeşitli mamul/hizmet ürünlerini mevcut üretim faaliyetlerine de uygun olmak şartıyla imal etmeyi düşünen işletmelerin, yatırımlarını daha önceden yapmış oldukları ama uzun süreli çalışmalarından dolayı aşınan, eskiyen yada yıpranan alet ve makineler ile ekonomik ömrünü tamamlamış olan tesislerin yenilenmesi için yapılan harcamalara denir. Net Yatırım olarak ifade edilen yatırım tutarı, toplam yatırım

miktarından eskime ve yıpranmaları gidermek için ayrılmış bütçenin çıkarılması sonucunda ortaya çıkar (Özdaş, 2004: 4).

c. Üretim Faaliyetlerinde Genişleme (Tevsi) Yatırımları: Mevcut işletmelerin üretim kapasitesini genişletmek veya gelişmiş teknolojileri kullanarak yeni bir ek üretim gücü yaratmak amacı ile yapılan harcamalardır.

d. Modernizasyon Yatırımları: Bu yatırımlar, işletmelerin maliyet ve harcamalarını en aza düşürerek, mevcut üretimde maksimum verimlilik ve karın elde edilmesini amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu yatırım, kaliteli mamul/hizmet ürünleri yelpazesini genişleterek, işletmelerin piyasadaki rekabet gücünü arttırmada büyük katkı sağlamaktadır.

e. Stratejik Yatırım: Piyasalar arası rekabet ile teknolojik gelişmeler karşısında işletmelerin karşılaşacağı zorlukları azaltarak üretim kapasitesini arttırmak amacıyla yapılan yatırımlardır. Bu yatırımlar işletmelerin korunması ve geliştirilmesi yönünde yararlar sağlamaktadır.

1.2.2. Uyarılmış ve Otonom Yatırımlar

Uyarılmış yatırımlar, işletmelerin milli gelirdeki artış miktarına bağlı olarak artan toplam talebi karşılamak amacıyla kurdukları fabrikalar ile imal ettikleri makine ve diğer teçhizat ürünleri yatırımına denir. Örneğin herhangi bir işletmenin, üretimdeki tüketim ve satış miktarlarında meydana gelen artışa uyum sağlamak amacıyla, mevcut makinelere ek olarak yenilerini satın alması uyarılmış yatırımlardır (Özdaş, 2004: 4).

Gerek toplam talep miktarında ve gerekse de milli gelir miktarlarında görülen değişimlerden etkilenmeyen yatırımlara ise “ Otonom Yatırımlar” denir. Başka bir deyişle, bağımsız olan yatırımlara otonom yatırımlar denilmektedir. Otonom yatırımlar, milli gelir düzeyi ve toplam talep miktarlarındaki değişikliklerden bağımsız olarak yapılmaktadır. Gelişmekte olan bir bölgeyi kalkındırmak amacıyla devletin yol, baraj ve

su gibi hizmetleri yerine getirmesi otonom yatırımlara örnek olarak verilebilir (Özdaş, 2004: 4).

1.2.3. Reel ve Mali Yatırım

Reel yatırımlar, ekonomide yeni üretim alanları yaratmaya yönelik olarak yapılan yatırımlara denmektedir. Bu yatırımlar milli ekonomi açısından büyük önem taşımaktadır (Tecil, 1996: 105).

Mali yatırımlar ise, hazine bonosu, hisse senedi ve gelir sağlayan tahviller gibi menkul (taşınabilir) kıymetlerin, alınması şeklinde olan yatırımlardır. Başka bir ifade ile Finansal (Mali) Yatırımlar, belli bir gelir getirisi olmayan likit varlıkların, nakde dönüşümlerinin azaltılarak, gelir getirir hale getirilmesi amacıyla yapılan yatırımlara denir.

1.2.4. Özel Sektör ve Kamu Yatırımları

Kar amacı güdülen yatırım harcamalarına Özel Sektör Yatırımları denilmektedir. Ancak bu yatırımlar herhangi bir ekonomik kriz anında tam istihdamın sağlanması aşamasında bir takım eksiklere neden olabilmektedir. Böyle bir durumda devlet, özel yatırımları teşvik amacı farklı finansal politika araçlarını kullanarak yatırımcıların beklentisini pozitif yönde değiştirmeye çalışır. Kamu Yatırımları ise, mali kontrol analizi ve fayda maliyet analizleri dâhilinde sosyal ve ekonomik değerlendirmeleri konu alan devlet desteği almış yatırımlara denir (Özdaş, 2004: 4).

1.2.5. Altyapı ve Üst Yapı Yatırımları

Amacı gelir getirmek dışında olan ve çoğunlukla devlet eliyle gerçekleştirilen alt yapı yatırımları, üretime doğrudan katkısı olmayan ama üretim aşamasında az miktarda dahi olsa katkı sağlayan tesislerin verimini arttırmaya yönelik yatırımlardır. Devlet eliyle gerçekleştirilen bu yatırımların tersi olan ve özellikle özel sektör tarafından

gerçekleştirilen üst yapı yatırımları ise, gelir getirmek amacıyla yapılan ve üretime direkt katkı sağlayan yatırımlar olarak ifade edilir (Özdaş, 2004: 4).

1.3. TÜRKİYE’DE TEŞVİK POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de ekonomik kalkınmada fayda sağlayan araçlar olarak görülen, yatırımları teşvik edici politikaların geçmişi, 1913 tarihli "Teşvik-i Sanayi Kanunu’na kadar uzanmaktadır. 1913 tarihli bu kanun, sanayi işletmelerine her türden hammadde, makine ve donatma ürünleri satışında vergi muafiyeti sağlamasının yanında sanayileşmeyi daha da kolaylaştıracak olan bazı düzenlemeleri 1924 ve 1927 yıllarında yaptığı değişikliklerle sağlamıştır. Planlı kalkınma dönemine geçilmeden önce, 1951 yılında çıkarılan 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, yatırımların teşvikinin yaygınlaşması konusunda önemli bir adımı teşkil etmiştir. Fakat Türkiye’de yatırımları teşvik edici politikaların gerçek anlamda ilk kez uygulamaya konulması, planlı döneme rastlamaktadır (Andırın, 2007: 10).

1920 ve 1960 tarihleri arasındaki dönemde yaşanan buhran ve savaşlar, topluca bir iyileşme hareketine duyulan gereksinimi ve ulusal kalkınma programlarının belirlenmesini ortaya çıkarmıştır. Belirlenen bu kalkınma programları Türkiye’de, bölgesel kalkınma programına göre daha yoğun talep görmüştür. Ulusal kalkınma programlarının ana hedefleri kamu yatırımlarının ülke geneline dağıtılması ve elde bulunan mevcut kaynakların verimli bir şekilde kullanılması olarak belirtilmektedir. 1960 sonrası dönemde uygulanan bu kalkınma planları, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından beş yıllık süreler doğrultusunda hayata geçirilmiştir. Uygulamaya konulan son kalkınma planı ise günümüzde halen uygulanan Dokuzuncu Kalkınma Planı olmuştur (Karagöl ve Akdeve, 2013: 341).

Yatırımları teşvik politikalarının, ayrı ayrı yasal düzenlemeler şeklinde uygulamaya konulmasının nedeni kalkınma planlarının özel sektör için yol gösterici özelliğe sahip olmasıdır.1967 yılına kadar yürürlükte kalan tüm teşvik tedbirleri bu yılda kabul edilen 933 sayılı kanun ile bir araya getirilmiştir. Ancak bu kanunun birçok maddesinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi yasanın etkisini yitirmesine

neden olmuştur. Planlı dönem boyunca uygulanan farklı yatırım teşvikleri politikaları, kalkınma ve sanayileşme çabalarıyla bölgeler ve sektörler dâhilinde öngörülen amaçların gerçekleşmesinde önemli yararlar sağlamıştır (Tecil, 1996: 107).

1980 sonrasında yatırımları teşvik edici politikaların hedefleri, dış ticarete dönük stratejilere uygun olacak şekilde yeniden belirlenmiş, yatırım aşamasında kullanılan araçlar daha da çeşitlenmiş ve yatırımcıların daha çok yatırım yapmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Buna bağlı olarak, vergi kanunlarında bir takım değişikliklere gidilmiş ve adeta Türk Vergi Sistemi bir dizi “teşvikler, istisna ve muafiyetler” mevzuatı haline getirilmiştir (TOBB, 1992: 24).

1.3.1. Aşamalar

Türk teşvik sisteminin geçirdiği safhalar genel hatlarıyla aşağıda beş bölüm halinde sıralanmıştır (Andırın, 2007: 11);

1. Sanayileşme ve kalkınma çabası amacıyla, Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda özellikle de özel kesimde belirli bir kazanç elde etmek için uygulanan teşvikler,
2. 1930’lu yıllar içinde, özel kesimin gelişip büyümesi için daha kârlı yatırım alanları ve ticari alanların oluşturulması amacıyla temel sanayi birimlerinin kamu tarafından oluşturulmasına yönelik teşvikler,
3. 1950’li yıllarda serbest ekonomi politikaları dâhilinde hem yerli girişimlerin desteklenmesi hem de yabancı sermaye elde etmek amacıyla gerçekleştirilen teşvikler,
4. Planlı dönemde ithal ikameci sanayileşme stratejisi amacına dönük yapılan teşvikler,
5. Özel kesimin 1980 sonrası dönemde ekonomide önemli bir rol üstlenerek ek kapasite oluşturma, teknoloji aktarımı ve rekabet gücünü elde etme amaçlarına dönük olarak uygulanmıştır.

1.3.2. Türkiye’de Yatırım Teşvikleri

Türkiye’de uygulanan yatırım teşvikleri, devlet tarafından farklı hedefler dâhilinde kamu sektörü veya özel sektöre belirli bir karşılık alınmak şartıyla veya karşılıksız olarak yapılan, para dışındaki mal veya hizmetler ile nakdi (paralı) yardımlardır. Uygulanan yatırım teşviklerinin başlıca amaçlarını şöyle sıralayabiliriz (Andırın, 2007: 12);

- Gelişmemiş yöreler ve bölgelerarası dengesizliklerin kalkındırılmasını sağlamak,
- Sanayinin rekabet gücünü, uluslararası rekabet ve küreselleşme eğilimlerine karşı korumak ve güçlendirilmesini sağlamak,
- Son olarak, ihracata, yatırıma ve üretime yapılacak destek ve katkılar sonucunda ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirilmesi sağlamak olarak ifade edilebiliriz.

Teşvik politikaları yalnızca bu amaçlar çerçevesinde değil farklı ihtiyaçlar dâhilinde de uygulanabilmektedir. Öyle ki makro ve mikro ekonomik hedeflerin gerçekleşmesinde kullanılan önemli maliye politika araçları, uygulanan bu teşviklerdir.

Yerli ve yabancı firma ayrımı yapılmaksızın, Türkiye’de, yatırımlara sağlanan teşvikler aşağıda sıralanmıştır (Andırın, 2007: 11);

A. Genel Teşvikler

- Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu Tahsisi,
- Katma Değer Vergisi (KDV),
- Yatırım İndirimi,
- Kredi İstisnası,
- Arsa ve Arazi Tahsisi.

B. Küçük ve Orta Boy İşletme Teşvikleri

- Kredi teminatı sorununun giderilmesine dönük uygulanan teşvikler,
- Bilgilendirme ve yönlendirme hizmetlerine yönelik uygulanan teşvikler,
- Faizsiz, geri ödemeli makine teçhizat kredisi hizmetine yönelik teşvikler,
- Nitelikli iş görenlerin istihdamı için gerekli finansman desteğinin sağlanmasına dönük olarak uygulanan teşvikler,
- Sunum geliştirme, yazılım ve servis desteği hizmetlerine yönelik olan teşvikler,
- Yurtdışı pazar araştırma desteğine yönelik olan teşvikler,
- Firmaların uluslararası fuarlara katılımlarını sağlamaya ve arttırmaya dönük gerekli finansman teşvikleri,
- Mesleki kurallara uygun gerekli bilgi ve becerilerin sağlanmasına ve geliştirilmesine dönük olan ücretsiz bilgilendirme ve eğitim teşvikleri, vb.

C. Az Gelişmiş Yörelere Tanınan Teşvikler

- Enerji alanında uygulanan teşvikler,
- Sigorta primi ve işveren payı indirimlerine dönük teşvikler,
- Gelir vergisindeki kesintilere dönük teşvikler,
- Bedelsiz yatırım yeri tahsisi.

D. Ar-Ge Teşvikleri

Ar-Ge yatırımlarına yönelik olarak verilen kredi teşvikleri, Hazine Müsteşarlığı bünyesinde sağlanan yatırım teşvik belgelerinin kapsamında yer almaktadır. Ayrıca bu alanda Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı tarafından uygunluğu kanıtlanmış projelere de kredi verilmektedir.

E. Teknoloji Geliştirme Bölgelerine Verilen Teşvikler

- 31.12.2013 tarihine kadar, teknoloji geliştirme bölgelerinde faaliyet gösteren işletmelerin, yazılım ve Ar-Ge hizmetlerinden elde ettikleri kazançlar gelir ve kurumlar vergisinden muaftır. Ayrıca bu bölgelerde görev yapan yazılımcı, araştırmacı ve Ar-Ge personelinin ücretleri de yukarıda belirtilen tarihe kadar her türlü vergiden muaftır.
- Yatırımcıların elde ettiği kazançların, gelir ve kurumlar vergisinin dışında tutulduğu süre dâhilinde, faaliyette buldukları bölgelerde ürettikleri sistem ve veri yönetimi, iş uygulamaları, sektörel hizmetler, internet, mobil ve askeri komuta kontrol yazılımları şeklindeki faaliyetler KDV'den muaftır.
- Belirtilen bölgede üretim faaliyeti gösteren yönetici firmalar, Teknoloji Geliştirme Yasasının uygulanması aşamasında her türlü resim, vergi ve harçlardan muaftır.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bütçesi, bölgelerin kuruluş aşamasında gerekli olan arazi temini, alt yapı ve idare binası inşasındaki masrafların yönetici şirketlerce ödenemeyen kısmını karşılayabilmektedir.

F. Nakit Teşvik Araçları

- Hibe nitelikli bir teşvik aracı olan Kaynak Kullanımını Destekleme Primi (KKDP), 1985-1991 dönemlerindeki yatırım teşvik araçları içerisinde en avantajlı teşvik aracı konumunda yer almaktaydı. KKDP, öncelikli sektörlerde, organize sanayi bölgelerinde ve kalkınmada öncelikli yörelerde yüksek oranlarda uygulanmıştır.
- Fon Kaynaklı Kredi ve Kaynak Kullanımını Destekleme Primi, 1991 yılından itibaren uygun koşullu krediye çevrilmiştir. 1995 yılından itibaren Fon Kaynaklı Kredilerin kapsamı daraltılıp sadece istisnai hallerde kullanılan bir teşvik aracına dönüştürülmüştür. Yürürlükteki sistemde belirtildiğine göre Fon Kaynaklı Krediler, KOBİ, Bölgesel Amaç ve Ar-Ge gibi sınırlı alanlara, kaynakların elverdiği ölçüde tahsis edilebilmektedir.

G. Vergisel Teşvikler

- Yatırım İndirimi,
- Gümrük Muafiyeti,
- KDV Desteği,
- Vergi, Resim ve Harç İstisnası Mevzuatı,

H. Diğer Teşvikler

Yukarıda belirtilen teşvikler haricinde, yatırımlar üzerinde güçlü bir etkiye sahip olan diğer bazı teşvik unsurları da bulunmaktadır. Arazi tahsisi ve enerji desteği bu bağlamdaki en önemli iki teşvik unsurudur. Bunların ikisi de yaygın olarak uygulanmayıp belli kriterler dâhilinde kullanılmaktadır. Mevzuatlarda yer almasına rağmen (Bina İnşaat Harcı İstisnası gibi) bazı teşvik araçlarının uygulamasında netlik olmadığından, teşvik aracı olup olmadığı tartışmalıdır.

1.4. YATIRIM TEŞVİKLERİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

1.4.1. 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu

Toplam bedeli 1000 TL'yi geçen ve en az 5 HP motor gücü kullanan sanayi işletmelerine, ham madde temini ve makine donanımında Gümrük Vergisi Muafiyeti tanınması 14.12.1913 tarihinde çıkarılan kanunla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca teşvik uygulamaları ilk kez bu kanunla yasal bir çerçeveye altına alınmıştır. Fakat kanunun yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra, 1. Dünya savaşının patlak vermesi ile birlikte bu kanunun uygulanabilirliği de fiilen ortadan kalkmıştır (Oktayer, 2003: 187).

Tarım, sanayi, ticaret ve el emeği gibi konularda önemli kararların alınması ve Misak-ı İktisadi Kararlarının kabul edilmesi, 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi dâhilinde gerçekleşmiştir. Aynı zamanda bu kongre, yatırım teşvik politikaları açısından başlangıç noktası olmuş ve 1913 yılında yürürlüğe giren ve 1923 yılında kaldırılan

Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun, 1927 yılında, günün koşullarına uygun olarak, tekrar yürürlüğe girmesini sağlamıştır. Günün koşullarına uygun olarak hazırlanan bu yeni Teşvik-i Sanayi Kanunu, 15.06.1927 tarihli Resmi Gazete 'de yayımlanarak 28.05.1927 tarih ve 1055 sayı ile yürürlüğe girmiştir.

Teşvik-i Sanayi Kanunu ile Getirilen Teşvikler (Oktayer, 2003: 187);

- Yatırımcılara, kuruluş döneminde çeşitli vergi, resim ve harçlardan muafiyet hakkının sağlanması ve devletin kamulaştırdığı arazilerden 10 hektara kadar bağış yapılması,
- İthal yapılması planlanan tesis, makine, yardımcı madde ve hammaddeler için sanayi kuruluşlarına sağlanacak gümrük muafiyeti,
- Sanayi kuruluşlarının üretimde kullandıkları, devletçe temin edilmiş olan, yardımcı madde ve ham maddelerin alış fiyatlarında indirim yapılması,
- Kamu kuruluşlarında, üretimde gerekli olan malların, ülke içi üretimi % 10 pahalı olsa bile ithal mala tercih etme zorunluluğu,
- Kamulaştırılan arazi ve dibanın kredi ile devrinin sağlanması,

1927 Teşvik-i Sanayi Kanununun getirmiş olduğu yatırım teşvik tedbirlerinin en önemli olanları, iki başlık altında aşağıda belirtilmiştir (Oktayer, 2003: 187);

1. Yatırımların maliyetini etkileyen tedbirler: Çeşitli belediye vergisi, resim ve harçlarından muafiyet, hammadde ve bedelsiz arazi temini, makine ve teçhizata tanınan gümrük muafiyetleri bu tedbirler bünyesinde yer almaktadır.

2. Yatırımların getireceği geliri etkileyen tedbirler: İşletmelerin kazanç vergilerinden muafiyeti, bu alanın en önemli tedbiri olarak belirtilmektedir. Esas itibariyle destekleme mahiyetinde olan bu tedbirler, imal edilen ürünlerin miktarına göre verilecek olan primler ile yatırımların getireceği geliri arttırmaktadır. (Oktayer, 2003: 187).

1.4.2. 1930-1950 Dönemi

1923–1939 döneminde iktisadi politikada hâkim olan fikir, devlet destekli karma ekonomi fikridir. Milli sanayimizin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sorununa, 22.04.1930 tarihinde toplanan kongrede, çözüm aramak amacıyla çalışan bu ekonomi sistemi Teşvik-i Sanayi Kanununu gündemine almıştır. Özel sektöre verilen önem 1932 yılına kadar sürmüştür. Ancak tecrübe eksikliği, kredi imkânlarının kısıtlı oluşu ve gerekli sermaye birikiminin olmayışı gibi bir takım sorunlar, özel sektörden beklenen gelişmeyi engellemiştir. İşte Karma Ekonomi Sistemi, tam anlamıyla, bu tarihten sonra benimsenmeye başlamıştır. Ayrıca bu dönemde devlet desteği ile kurulan kurumlar şunlardır (<http://www.ekutup.dpt.gov.tr>);

Sümerbank, Etibank, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA), Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları Anonim Şirketi (SEKA), Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri Anonim Şirketi, Petrol Ofisi, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKE).

Devlet kendi sanayi kuruluşlarını yönlendirilmenin yanında bir de teşvik ettiği diğer endüstri kuruluşlarının da yönlendirilmesini amaçlamıştır. 1930 ve 1936 tarih ve 1705 ve 3018 sayılı Ticarete Tağışın Men'i ve İhracatın Murakabesi Hakkındaki Kanunlar bu amacın sonucunu vermektedir. 1940 yılında düzenlenen 3843 sayılı Kanun, 1927 tarihli 1039 sayılı Muamele Vergisi Kanununun değişik dönemlerde düzenleme ve ilavelere tabi tutularak meydana getirilmiş şeklidir. Ayrıca üretimi, alım- satımı veya ihracı devlet elinde olan, mamul maddelerin teslimatı sürecine Muamele Vergisi istisnası getirilmiştir. Türkiye'de ilk defa ihracatla ilgili uyguladığı vergi istisnasını, 1956 yılına kadar yürürlükte kalan bu kanunla uygulayabilmiştir (<http://www.ekutup.dpt.gov.tr>).

1.4.3. 1950–1960 Dönemi

1950 yılında yeni hükümetin yönetimi devralmasıyla birlikte ekonomi politikalarında değişikliklere gidilmiştir. Ayrıca bu dönemde özel sektöre ağırlık verilmeye devam edilmiş, bununla birlikte karma ekonomi sistemi uygulaması da

sürdürülmüştür. Yine bu dönemde, özel sektörün yatırım yapmak istemediği alanlarda devlet destekli olarak yapılan yatırımlar hızlandırılmış, özel sektörün kullanabileceği kredi imkânlarının kapsamı genişletilmiş, altyapı yatırımları hızlandırılmış ve tarımsal üretimin artmasını sağlayacak destekleme politikaları uygulanmaya başlanmıştır(DPT, 2000: 61).

Teşvik sistemleri kapsamında olan, 1951 yılında yürürlüğe girmiş 5821 sayılı “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu” bu dönemde gerçekleştirilmiş olan önemli teşvik yasalarından biridir. Bu kanun, 1954 yılında 6224 sayılı kanunla değiştirilerek tekrar yürürlüğe girmiştir. Daha sonra 1954 yılında yürürlüğe giren 6276 sayılı “Petrol Kanunu”, belirlenen hedefleri gerçekleştiremediği için 1973 yılında değişikliğe uğrayarak, hükümlerinin çoğu kaldırılmıştır. Ayrıca bu dönemde “Türkiye Sınâî Bankası”nın kuruluşu oldukça önemli bir atılım olmuştur. Esasen bu banka, teşvik konusunda sanayiye orta ve uzun vadeli kredi sağlamak amacıyla kurulmuştur.13.05.1953 tarih ve 6086 sayılı Turizm Endüstrisi Teşvik Kanunu ile turizm işletmeleri teşvik edilirken 03.03.1954 tarih ve 6309 sayılı Maden Kanunu ile de maden aramaları teşvik edilmiştir. Sonuç itibariyle 1950-1960 dönemleri, genellikle günümüz karma ekonomi sisteminin ve buna bağlı olarak gelişen bugünkü teşvik politikalarının hazırlayıcısı bir dönemdir (Aşıkoğlu, 1988: 16).

1.4.4. 1960 Sonrası Planlı Dönem

1962 yılında Devlet Planlama Teşkilatının kurulması, 1960 yılında planlı ekonomiye geçiş sonrasında olmuştur. Planlı dönemle birlikte teşvik önlemlerine ait olan asıl uygulamalar başlatılmıştır. Bilindiği üzere, İthal İkameci Sanayileşme politikalarının sistemli bir biçimde uygulandığı dönem, 1960 ve sonrası dönemdir. Bu dönemde önemle üzerinde durulan konu, iç üretim faaliyetlerini teşvik eden politikaların uygulanması gerekliliğidir. Böyle bir sistemin benimsenmesi neticesinde ülkenin sahip olduğu her türden kaynaklar kullanılarak, bölgeler arası gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Dolayısıyla ülke ekonomisinin tamamını ilgilendiren bu ekonomik kalkınma planları, gerek kamu sektörünün ve gerekse de özel sektörün belirlenen hedeflere birlikte ulaşmalarını öngörür (Oktayer, 2003: 189).

Kalkınma planları dâhilinde olan teşvik sistemlerinin önde gelen özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür (DPT, 1982: 36);

- Uygulanmakta olan teşviklere ait her türden harcamaların tamamı devlet tarafından karşılanmaktadır. Yani bazı ülkelerde görülen, teşviklerin yerel yönetimlerce karşılanması usulü gibi bir uygulama söz konusu değildir. Türkiye’de teşvik uygulamaları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT) tarafından yürütülmektedir. Teşviklerden yararlanılabilmesi için yapılan başvuruların yürürlükteki mevzuat hükümlerine göre incelenmesi işlemi, bu müsteşarlık bünyesinde yer alan Teşvik ve Uygulama Dairesi Başkanlığınca yapılmaktadır.
- Teşvik sistemimizde, verilen teşviklerden daha kolay yararlanmayı sağlamak amacıyla, yatırım miktarının ön görülmüş alt sınırından yüksek olması gibi, bir takım asgari şartlar aranmaktadır. Bunlarla birlikte bu sistemde görülen diğer bir özellikte bölgelere göre teşviş sisteminde farklılaştırmaya gidilmesidir. Bu uygulamayla birlikte ülkemiz, gelişmişlik seviyelerine göre; gelişmiş bölgeler, normal bölgeler, kalkınmada birinci derecede öncelikli yöreler ve kalkınmada ikinci derecede öncelikli yöreler olmak üzere dört farklı bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgelerde uygulanan teşviklerin yoğunluğunda görülen artışlar genellikle gelişmiş bölgelerden gelişmemiş olanlara doğru olmaktadır. Plan dönemlerindeki gelişmelerin ayrı ayrı değerlendirilmesinin nedeni, her dönemde uygulanan teşvik politikalarının farklı özellikler göstermesidir. Bazı aksaklıklar görüle bile yapılmış olan bu beş yıllık kalkınma planları günümüze kadar uygulanmaya gelmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1963-1967 dönemlerini kapsamaktadır. 2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı ise halen uygulamada olan kalkınma planıdır. 1960-1970 dönemleri arasında ithal ikameci tüketim sanayilerinin kurulması teşvikini sağlamak amacıyla yönelik bir teşvik politikası uygulanmıştır (DPT, 1982: 36).

1.4.5. 1980 Sonrası Dönem

Bu dönemde Türkiye Ekonomisi farklı bir yön değiştirerek ekonomide dışa açılmayı ve yeni strateji anlayışlarını temel hedef haline getirmiştir. Buna bağlı olarak Türkiye ekonomisinin bu yönde yol değiştirmesi teşvik politikalarını da etkilemiştir. 1980’li yıllarda görülen sanayileşme faaliyetlerindeki değişikliğe paralel olarak, makroekonomik yönden serbest piyasa ekonomisi hedefleri gereğince, ihracatı arttırmayı amaç edinmiş sanayi kuruluşlarının teşviki esas alınmış ve kurulan sanayi sistemleri dış rekabete açılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu dönemde koruma politikaları teşvik politikasının bir üyesi olmaktan çıkarılmış ve ihracatı geliştirmeye dayalı teşvik politikaları önem kazanmıştır (Oktayer, 2003: 189). 1980’ li yıllarda uygulanan yatırım teşviklerinin felsefesinde, daha önceki Planlara göre oldukça önemli değişiklikler olmuştur. Artık teşvikler, yalnız toplam sabit sermaye yatırımlarının gerçekleşmesi için değil, aynı zamanda yatırımların, planın öngördüğü sektörel önceliklere göre dağılımının sağlanması amacıyla da kullanılmaya başlamıştır (Eser, 2011: 77).

Ekonomide önemli yapısal değişiklikler 24 Ocak Kararları sonrası döneme rastlamaktadır. 24 Ocak Kararları sonrası dönemde, ekonomide önemli yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Para, kredi ve döviz politikaları ile ithalat mevzuatında köklü değişikliklere gidilerek “ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi” terk edilmiş; yerine “ihracata dönük sanayileşme stratejisi” benimsenmiştir (DPT 2003: 2). Bu bağlamda (Oktayer, 2003: 189);

a) Yurt dışından satın alınmak suretiyle ülkeye getirilmiş mamul/hizmetlerin ülke içerisinde üretime başlanmasına yönelik olan sanayileşme politikaları esnetilerek dış piyasalardaki rekabete açılma yolları denenmiştir.

b) Ülke iç piyasasına yönelik sanayileşmeyi teşvik eden politikalar önceki durumlara nazaran dış pazara dönük sanayi politikasına dönüştürülmüştür.

c) Dövizde meydana gelecek risklere karşı, önceden verilen kur garantili, sabit girdi fiyatlı risksiz bir sanayileşme politikasından rizikolu bir sanayileşme politikasına geçilmiştir.

d) İstihdam, ücretler ve gelir dağılımı gibi sosyal kaygıların oldukça ağır bastığı bir sanayileşme politikasından, yüklü ekonomik kuralların ağırlıklı olduğu bir sanayileşme politikasına geçilmiştir.

Beşinci ve altıncı plan dönemlerini kapsayan 1980'lerin ikinci yarısı ve 1990'ların ilk yarısında, teşviklerin bölge ve sektör bazında ayrıcalık uygulamasına devam edilmiş, OSB'ler ise ayrıcalıklı uygulamalarla desteklenmiştir. Ancak bu dönemdeki seçici teşviklerin uygulanmasında bazı değişiklikler olmuştur. Gerek toplam yatırımlar içinde son yıllarda gerilemiş olan özel sektör yatırımlarının artırılması gerekse üretken yatırımların teşviklerden azami derecede yararlanabilmesi için teşvik edilecek yatırım ve üretim konularını içeren liste yerine teşvik edilmeyen konular belirlenmiş ve böylece uygulamada kolaylık sağlanmıştır. Ayrıca teşvik sisteminde etkinliğin sağlanması amacıyla, teşvik mevzuatında bazı değişiklikler yapılarak uygulama belgeleri kaldırılmış ve tek belge ile işlemlerin yürütülmesi sistemine geçilmiştir (Kalafat 2003: 27).

1.4.6. 2009 İndirimli Kurumlar Vergisi

Sanayi ve yatırımlara yönelik yeni teşviklerin belirlenmesi 2008 yılında yaşanan krizin getirdiği olumsuzlukları atlatabilmek için yapılmış bir durumdur. Bu duruma paralel olarak 2009 yılında kurumlar vergisinde bazı indirimlere gidilmesi kararlaştırılmıştır. Hazine Müsteşarlığı ve İndirimli Kurumlar Vergisi Yönetimi tarafından teşvik belgesi almaya hak kazanan yatırımlar sayesinde, elde edilen gelirin düşük oranda vergiye tabi tutulması belirlenmiştir. 16.07.2009 tarih ve 27290 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2009/ 15199 sayılı yatırımlarda belirtildiğine göre teşvikten yararlanma hakkı, devlet yardımları hakkında Bakanlar Kurulu kararı dâhilinde büyük ölçekli ve bölgesel nitelikli yatırımlara tanınmıştır. Bu kararname aynı zamanda bölgesel nitelikli yatırımlar ve büyük ölçekli yatırımlarda olması gereken asgari yatırım bedeli ve istihdam alanının kapsamını da belirlemiştir. İndirimden yararlanan kurumlar vergileri ile gelir vergilerinin miktarında, yatırıma sağlanan katkı miktarına erişene kadar indirimde devam edilmektedir. Yatırımın kısmen veya tamamen faaliyete geçmesi sonrasında devrine karar verilmesi halinde, belirlenmiş indirimli vergi

oranlarından gerek devir tarihine kadar ve gerekse de devir tarihinden sonra devredenler, önceden belirlenmiş eşit koşulları gerçekleştirmek şartıyla yatırıma katkı miktarının kalan kısmı için yararlanır (<http://www.gib.gov.tr>).

1.5. YATIRIMLARA SAĞLANAN VERGİSEL TEŞVİKLERİN TÜRLERİ

1.5.1. Yatırım Aşamasında Uygulanan Vergisel Teşvikler

Firmaların çeşitli yol ve yöntemler kullanılarak ertelenmesi ya da belirli bir kazanç veya elde edilen gelirin vergiden ayrı tutulması, yatırımları teşvik edici vergi politikaları olarak adlandırılmaktadır. Türkiye’de yatırımları teşvik edici vergi politikaları; yatırım aşamasında teşvik edici vergi politikaları ve işletme aşamasında teşvik edici vergi politikaları olmak üzere iki başlık halinde incelenmektedir (Giray, vd. 1998: 66).

Türkiye’de 1963 yılından itibaren, teşvik sisteminin içerisinde en temel ve yaygın bir araç olarak uygulanan Yatırım İndirimi, kalkınma planlarında, ticari, ziraat ve kurum kazançlarının vergilendirilmesinde ve yıllık planlarda yer alan yatırımlara ait bazı giderlerin belli oranda vergiye tabi tutulmasıyla elde edilmiş olan kazancın miktarını belirtmek için temel olarak alınan değerden indirim uygulanmasıdır (Dinler, 2004: 349).

Kanunla yatırım indirimi uygulanmasında, 24.04.2013 tarih ve 4842 sayılı kanunla kapsamlı bazı değişikliklere gidilmiştir. Bu değişiklikleri şöyle sıralamak mümkündür (Yıldız, 2005: 19);

- Öngörülen yatırım indirimi uygulamasına son verilmiş ve bu indirimin oranı herhangi bir bölge veya sektör farkı dikkate alınmadan, tüm yatırımlar ve bölgeler açısından % 40 olarak belirtilmiş,
- Yatırım belgesi alma hükümlülüğü ortadan kaldırılmış,
- Faydalanılan yatırım indirimi miktarı üzerinden alınan ön kesintiler uygulamasına son verilmiş,

- Gelir vergisi kanununa geçici olarak eklenen 61. Madde uyarınca dileyen vergiye yükümlü kuruluşlara 4842 sayılı kanunun yürürlüğe konulduğu tarihten önce yatırım teşvik belgesi almaya hak kazanmış olan yatırımlar için söz konusu değişikliklerin öncesi ve sonrasında alınan kararlardan faydalanabilme konusunda seçimlik hak tanınmıştır

1.5.2. Yatırım Sürecinde Teşvikler

5220 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 5. Maddesinin (1) bendine göre özel okulların işletilmesi sonucunda elde edilen gelirler Maliye Bakanlığı'nın belirlediği kurallar çerçevesinde ve ilgili bakanlığın görüşünün de alınması sonucunda beş hesap dönemi boyunca kurumlar vergisinden istisnadır (KVK, madde 5-1). “Bu ayrıklık durumu vergi vermeye yükümlü olan kuruluşların 5580 sayılı Özel Eğitim Kurumları Kanunu dâhilinde uygulanan okul öncesi eğitim, ilköğretim, özel eğitim ve ortaöğretim sistemleri sonucunda elde edilen kazançlara uygulanacaktır. Böyle bir istisnadan yararlanmak düşüncesine sahip olan işletmelerin üretime geçmelerinden itibaren Maliye Bakanlığına yazılı olarak müracaat etmeleri gerekmektedir. Bu kanunun hükümlerine bağlı olarak hizmet veren özel okullar tarafından ilgili dönem kapasitelerinin % 10'unu geçmemek kaydıyla verilen parasız eğitim ve öğretim hizmetleri, KDV'den bağımsızdır” (Özen, 2006: 10).

Ar- Ge hizmetlerinin özendirilmesi kapsamındaki ertelemeleri, 3 Nisan 1986 ve 5 Eylül 1990 tarihli resmi gazetelerde yer alan bildirimler dâhilinde uygulanmaktadır. İlgili yönetmeliklere göre vergi ertelenmesi konusunun faaliyetleri, bilimsel ve teknolojik alanda belirlenmiş kriterlere göre Ar-Ge kapsamına girip girmediği TÜBİTAK tarafından belirlenmektedir. Verilen teşvikler sayesinde işletmeler, senelik Ar-Ge harcamaları miktarını geçmemek kaydıyla, ilgili dönemlerde ödenmesi gerekli olan yıllık kurumlar vergisinin % 20'sini ödeme taksitleri ile beraber tanınan hukuksal sürenin yerine, üç yıl içinde ödeyebilmektedirler. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda, yer alan teşvik edici uygulama ve düzenlerin önemli tamamlayıcısı, Ar-Ge hizmetleridir. Ayrıca 5228 sayılı, 31.07.2004 tarih ve 25539 sayılı resmi gazetede yayımlanan kanun ile birlikte 193 sayılı Gelir Kanununun 89. Maddesinin 9 numaralı

bendi değiştirilmiş ve Kurumlar Vergisi Kanununun “ İndirilecek Giderler” başlıklı 14. Maddesine 6 numaralı bent eklenmiştir. Bununla birlikte firmalar dâhilinde gerçekleştirilen yeni teknoloji ve bilgi arayışına yönelik olarak gerçekleştirilen ve araştırma geliştirme harcamalarının bedeli % 40 oranında hesaplanacak olan “Ar-Ge İndiriminin”, ayrıca elde edilen gelirden veya işletmenin payından indirilmesine olanak sağlanmıştır (DPT, 2005: 51).

1.5.3. 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanununda Yer Alan Vergisel Teşvikler

Bağımsız bir ülkenin siyasi sınırları, aynı zamanda o ülkenin gümrük sınırları olarak da kabul edilir. Genelde, yabancı malların bu gümrük sınırlarını aşarak ülkeye girmesi durumunda, söz konusu mallar ilgili ülkenin gümrük yasalarına göre vergilendirilir. İşte bu düzenlemenin mali bir istisnası olarak serbest bölgeler kuruldukları ülkenin gümrük mevzuatının geçerli olmadığı birer yabancı lkeymiş gibi kabul edilirler (Kibritçioğlu, 1997: 75).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik perspektifinde 80'lerde yaşanan önemli dönüşümler ile başlayan ihracata dayalı büyüme modeli ile birlikte serbest bölgeler kurulması fikri Türkiye gündemine tekrar gelmiş ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu 1985 yılında yrrlge girmiştir (Köksal 1998: 27)

Bu amaçlara ulaşımı hızlandırmak amacıyla 3218 sayılı kanunla, serbest bölgelerde faaliyet gösteren işletmelere teşvik sağlanmış ve farklı avantajlar sunulmuştur. Serbest bölgelerde; ucuz enerji kullanımı, ihracata yönelik üretim için uygun altyapı bürokratik engellerden arınma ve yabancı sermayeli kuruluşlar için çeşitli güvenceler gibi başka teşvik araçları da bulunmakta olup, bu teşvik ve avantajlar sırasıyla aşağıda belirtilmiştir. Bu teşvik ve avantajlardan önemli olanları aşağıda sıralanmıştır; (Cenk 2015: 1-2)

- Serbest bölgelerde etkinliğini sürdüren işletmeler, bölge genelinde gösterdikleri faaliyetler sonucunda elde ettikleri sermaye ile ilgili olarak gelir, kurumlar ve KDV dâhil tüm vergilerden muaf tutulmaktadır.

Bunun yanında iş görenlerin maaşları üzerinden gelir vergisi ödenmesi usulü ortadan kalkmıştır.

- Bu bölgelerden elde edilen sermayeler, vergiye tabi tutulmaksızın yurt dışına ve Türkiye geneline aktarılabilir.
- Bu bölgelerde etkinliğini sürdüren işyerleri, yatırım ve üretim aşamasında Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılmış yatırım teşviklerinden de yararlanabilir.
- Başvuru ve faaliyet süreci içerisinde uyulması gereken her türden bürokrasi kurallarının yaptırım gücü en aza indirilmiştir.

Serbest bölgelerdeki üretim faaliyetlerinin arttırılmasında büyük payı olan işletmelere yönelik olarak hazırlanan bu düzenlemeler, hiç şüphesiz ki, buralardaki üretici firma görüntüsünün kiralama sektörü, alım satım işlemleri ve hizmet sektöründen üretim aşamasına doğru yönelmesine yol açacaktır. Ayrıca bu gelişmeler, serbest bölgelerin ülke ekonomisinin gelişmesine, üretimin artmasına ve ihracatın istenilen seviyeye yükselmesine büyük katkısı olduğu sonucunu doğuracaktır (DPT, 2005: 51).

1.5.4. 4325 Sayılı Olağanüstü Hal Bölgesinde Ve Kalkınmada Öncelikli

Yörelere İstihdam Ve Yatırımların Teşviki Hakkında Kanunda Yer Alan

Vergisel Teşvikler

4325 sayılı kanunla olağanüstü hal bölgelerinde ve kalkınmada öncelikli yörelerde uygulanan vergi teşvikleri ve yatırımlara, herhangi bir bedel olmaksızın kamu arazileri tahsis edilerek, istihdam imkânlarını arttırmak amaçlanmıştır. 4325 sayılı bu kanun gereğince, teşvikten yararlanacak olan iller; olağanüstü hal bölgesinde yer alan ve bu bölgelere komşu olan 11 il ile Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından belirtilenlere göre kişi başına düşen GSMH'si 1.500 doların altında olan ve sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi (-0,5) veya daha düşük olan illerden, Bakanlar Kurulu kararınca belirlenmiş 11 il de dâhil olmak üzere toplamda 22 olduğu görülmektedir (Demirdağ, 1998: 45).

01.01.1998-31.12.2000 tarihleri arasında söz konusu bu illerde, yeni işbaşı yapan veya fiilen devam eden, 10 ve üstünde iş gören çalıştıran gelir ve kurumlar vergisi vermeye yükümlü kuruluşlar, hangi iş kolunda faaliyet gösterirlerse gösterebilirler, işe başlama tarihlerinden itibaren yatırım dönemleri de dâhil olmak üzere beş vergilendirme dönemi içinde gelir ve kurumlar vergisinden muaf tutulmuşlardır. Aynı zamanda bu kurumlar, verilen bu sürenin sonundan itibaren 31.12.2007 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisini indirimli olarak ödeme imkânına sahip olmuşlardır. Bu indirim imkânına uyulması gerekli olan bir hüküm söz konusudur. Hükme göre; bu indirimden faydalanacak olan mükelleflerin, 01.01.1998 tarihinden önce faaliyet gösteren işletmelerin yarattıkları ek istihdam ölçeğinden yararlanmaları gerekmektedir. Ayrıca belirtilen bu illerde yeni işbaşı yapmış işçileri olan ya da yeni işçi alan vergi vermeye hükümlü kuruluşlar için, çalışanlarının maaşlarından kesilen vergilerin iki yıl ertelenmesi, herhangi bir bedel olmaksızın arazi ve arsa tahsisi imkânının sağlanması ve sigorta işveren paylarının hazinece karşılanması gibi geniş kapsamlı bazı imtiyazlar tanınmıştır (Demirdağ, 1998: 46).

1.5.5. 4562 Sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu

4262 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu, 12 Nisan 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun gereğince, organize sanayi bölgelerinin kuruluşunda bazı temel hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler şunlardır (Mat, 2004: 21);

- Organize sanayi bölgelerinin disipline edilmesi,
- Şehrin planlı gelişmesine yönelik hizmetlere katkıda bulunulması,
- Üretimde verimliliği ve kar artışını sağlamak amacıyla birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanayicilerin, bir arada bulunmalarının ve belirli bir program dâhilinde üretim yapmalarının sağlanması,
- Sanayi kuruluşlarının az gelişmiş bölgelerde faaliyet göstermesinin yaygınlaştırılması,
- Sanayide kullanılmak amacıyla belirlenmiş tarım alanlarının disipline edilmesi,

- Ucuz ve güvenilir bir altyapı tesisleri ile müşterek sosyal tesislerin kurulması,
- Ortak kullanılan arıtma tesislerinden yararlanılarak artan çevre kirliliğinin önlenmesi,
- Devlet gözetiminde olmak kaydıyla ilgili bölgelerin kendi organlarınca yönetiminin sağlanması,

İKİNCİ BÖLÜM

YATIRIM TEŞVİK VE DESTEKLERİNİN DAĞILIMINDA ETKİNLİK VE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

2.1. TEŞVİK VE DESTEKLER

Arapça “sevk” kökünden türetilmiş bir sözcük olarak dilimize giren teşvik, hukuk ve ekonomi terimi olarak oldukça değişik anlamlarda ve yaygın şekilde kullanılmaya başlamıştır (www.kanberkilinc.com.tr). “Teşvik” kavramı, sözlük anlamı olarak isteklendirme, özendirme (TDK, 2009), sevk verme, cesaretlendirme, gayrete getirme (TDK, 2009), bir şeyi yapmak veya yapmamak üzere herhangi bir nesneyi harekete geçirmek (Büyükkuray, 1993: 14) anlamlarına gelmektedir.

Bu kavram İngilizcede “incentive” veya çoğul olarak “incentives” şeklinde kullanılır (www.kanberkilinc.com.tr). Ayrıca bunlar belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla verilmektedir (Çakırsoy, 1999: 5). Bununla birlikte her ekonomik faaliyette ulaşılması arzu edilen sosyal ve ekonomik hedefler vardır. İşte bu amaçlara ulaşmak için çıkılan yolda devlet eliyle desteklenen maddi ve hukuki yardım ve kolaylıklar olarak da tanımlanan teşviklerin büyük bir payı vardır (Durman ve Önder, 2006: 41). Literatürde, devlet eliyle çeşitli amaçlar doğrultusunda özel veya kamu sektörlerine belirli bir karşılık dâhilinde veya karşılıksız olarak da verilebilen ayni ve nakdi yardımlar olarak ifade edilen teşvik kavramının yerine “sübvansiyon”, “iktisadi ve mali yardım”, “üreticiye yapılan transfer harcamaları”, “primler”, “ucuz krediler”, “ayni yardımlar” gibi kavramların da kullanıldığı görülmektedir (Aktan, 2002: 104).

Koruma, vergi muafiyet ve istisnası ile devlet yardımı gibi oldukça geniş anlama gelen teşvik kelimesini Hançerlioğlu şu şekilde tanımlamıştır: “Özendirme rejimi olarak belirtilen ve geri kalmış ülkelerde özel teşebbüsü ya da yabancı sermayeyi isteklendirmek için yasalar yoluyla sağlanan kolaylıklarla bütünleşmiş bir sanayileşme siyasetidir” (Çakırsoy, 1999: 6-7).

2.2. TEŞVİKLERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Yatırımlara proje dâhilinde uygulanmakta olan bütün teşviklerin, yıllık program kararnamelerinde belirtildiğine göre devlet tarafından karşılandığı görölmektedir. Yatırımların maliyetlerini düşürücü, finansman ihtiyacını hafifletici, mali kolaylıklar sağlayıp kararlılığı arttırıcı, özel sektör yatırımlarını en uygun ve verimli olan bölgelere yöneltmek ekonominin geliştirici sektörlerini harekete geçirebilme gibi nitelikler, teşvik tedbirlerinin temel özellikleri arasında yer almaktadır (Kaya, 1993: 8).

Teşvik kavramının daha geçerli olacak şekilde net bir tanımının yapılabilmesi için bu kavramın unsurlarının da ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda teşvik kavramının unsurlarını şöyle sıralamak mümkündür (Aktan, 2002: 104-105):

➤ Genellikle teşvikler devlet tarafından verilmektedir. Yani, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüsleri tarafından doğrudan veya bu işle görevli kişiler aracılığıyla verilmektedir.

➤ Teşviklere genel anlamda bakıldığında özel veya kamu sektörlerine verildiği görülür. Esas anlamda ise teşviklerin çoğunlukla özel sektör alanına verildiği görülür. Bunlar haricinde devlet, kendi kurduğu kamu iktisadi teşebbüslerine de teşvikler verebilmektedir.

➤ Teşvikler makro ve mikro ekonomik amaçlar doğrultusunda verilir. Üretimi destekleme ve devamlılığını sağlama amacına yönelik olarak verilen teşvikler, özel kişilere tüketim amacıyla gerçekleştirilen yardımlar ile karıştırılmamalıdır. Öyle ki bu türde yapılan devlet yardımlarına (örneğin fakirlere ve işsizlere yapılan devlet yardımları) literatürde, “sosyal amaçlı mali destekler” denilmektedir. Unutulmamalıdır ki, teşvikler, çok farklı amaç ve gayeler doğrultusunda verilebilir. Öyle ki teşvikler, üretimi destekleme ve devam ettirme amacının ötesinde ciddi bir ekonomi politikası aracı görevini de üstlenmektedirler.

➤ Bir tür “negatif vergi” olarak da nitelendirebileceğimiz teşvik, devletin belirli kesimlerini vergiden muaf tutmasında veya belirli kesimlere toplanan vergilerin belirli miktarını bir karşılık dâhilinde veya karşılıksız olarak transfer edebilmesi

kolaylığını sağlamaktadır. Bu bağlamda önceden de belirtildiği gibi teşvikler, bir tür ekonomi amaçlı transfer harcamalarıdır.

➤ Teşvikler aynı ve/veya nakdi olarak yapılan devlet yardımlarıdır. Karşılıksız tohum veya gübre dağıtımını aynı yardıma, devlet tarafından yapılan maddi yardımlar ise nakdi yardıma örnek olarak verilebilir. Bu teşvikler belirli bir karşılık dâhilinde olabileceği gibi karşılıksız olarak da verilebilmektedir.

➤ Teşvikler açık ve doğrudan yapılabileceği gibi dolaylı olarak da yapılabilir. Ucuz ihracat kredisi ve yapılan ihracat esas alınarak prim verilmesi gibi dış ticarete ihracatın arttırılması doğrultusunda devlet tarafından doğrudan ihracatçılara verilen bu teşviklere, Açık Teşvik veya Doğrudan Teşvik adı verilmektedir. Bunların dışında devlet, dış ticarete ihraç ürünlerine vergi muafiyet ve istisnaları da getirebilmektedir. Yine aynı ürünlerin yurtiçi deniz ve demiryolu ulaşımında özel indirimli avantajlar da uyguladığı görülür. Bu ikinci tür teşvikler ise Gizli Teşvik veya Dolaylı Teşvik olarak adlandırılmaktadır.

Teşvikin diğer bazı özellikleri de şu şekilde sıralamak mümkündür (Durman ve Önder, 2006: 46);

➤ Teşvikler devlete belirli bir maliyet yükler. Bu nakdi teşviklerin, uygulanan ucuz kredi ve hibelerin transferleri neticesinde, kamu gelirlerinin azalması gibi vergisel teşviklerde gerçekleşmiş olan veya gelecekte gerçekleşmesi beklenen devlet gelirinın bağışlanması sırasında kaynaklanan gelir eksilmesi şeklinde de olabileceği görülmektedir.

➤ Genellikle devlet açısından gelir kaybı veya kaynak azalmasına neden olan teşvikler, firmalar açısından ise bir yararı ifade etmektedir.

➤ Teşvikler çoğunlukla yatırımın önemini, bölgesini, sektörünü, büyüklüğünü ve zamanlamasını etkileme amacına dönük olarak gerçekleştirilir.

➤ Teşvikler ulaşılmak istenen ekonomik ve sosyal hedefler için bir araç olarak görülmüştür (Durman ve Önder, 2006: 41).

2.3. TEŞVİKLERİN AMAÇLARI

Teşvik amaçlarını aşağıdaki şekilde sıralanması mümkündür (Kaya, 1993: 5-6);

- Teşvik politikaları; yatırımın konusu, kapasitesi, teknolojisi, ödemeler dengesine katkısı gibi hususlar dikkate alınarak uygulanmalı, ithal edilmekte olan bazı malların bilhassa yatırım mallarının yurt içinde üretilmesine mevcut yapıyı değiştirmeye ve yatırımları-sermayeyi harekete geçirmeye dönük olmalıdır.
- Teşvik politikalarıyla, mevcut kaynakları sanayi yatırımlarına doğru yönelterek sanayileşmeyi sağlamak, sanayiye yabancı sanayiler karşısında güçleninceye kadar yardımcı olmak gibi amaçlar güdülmelidir. Bu amaçlarla bir taraftan yeni sanayilerin kurulması, diğer taraftan kurulan sanayinin uluslararası pazarlarda rekabete dayanabilmesi sağlanmış olacaktır.
- Sürekli ve giderek hızlanan bir tempoda ekonomik kalkınmayı sağlamak işsizlik problemlerine çözüm yolları aramak, büyümeyi önleyici faktörleri ortadan kaldırmak, teknolojik ve sosyal kalkınmayı teşvik ederek bu konuda yeni büyüme imkânları yaratmak, ihracat potansiyelini artırıcı yatırımlara önem vermek teşvik politikalarının amaçları olmalıdır.

Yatırım teşvik tedbirleri her ne kadar tüm ülkeler için genelde milli hâsılanın yükseltilerek refah seviyesinin artırılmasına yönelik ise de, ülke kaynaklarının sınırlılığı ve öncelikli tercihler nedeni ile uygulanmalar değişiklikler gösterebilmektedir (Göncüoğlu, 1993: 6-7).

2.4. TEŞVİKLERİN ÇEŞİTLERİ VE SINIFLANDIRILMASI

Daha genel sınıflama; veriliş şekillerine göre, veriliş amaçlarına göre olmak üzere üç ana grupta yer almaktadır. (Çiloğlu, 1996: 14)

Teşviklerin sınıflandırılması çeşitli kriterlere göre yapılabilmektedir. En yaygın sınıflandırma ekonomik teşvikler, mali teşvikler, idari ve teknik teşvikler olmak üzere üçe ayrılır (Durman ve Önder, 2006: 42-43);

2.4.1. Genel Sınıflama

Ekonomik Teşvikler

Ekonomik teşvikler, desteklenen ekonomik faaliyetlerin maliyetini düşürüp karlılığını arttırmaya yönelik sağlanan desteklerdir, Düşük faizli kredi, enerji ve hammadde türü girdilerin düşük fiyatla temini ve insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik faaliyetler bu gruba girmektedir.

Mali Teşvikler

Mali teşvikler, kamu harcamaları ve vergi indirimleri yolu ile farklı kesimlere sağlanan teşviklerdir. Bu gruptaki teşviklere verilen sübvansiyonlar, gerçekleştirilen alt yapı yatırımları, vergi muafiyet ve indirimleri, vergi iadesi gibi uygulamalar dâhil edilebilir.

İdari ve Teknik Teşvikler

İdari ve teknik teşvikler, yurt içi ya da yurt dışı ticareti geliştirmek amacıyla belli zamanlarda düzenlenen yerli ve yabancı ticari malların sergilendiği fuarlar ile sergilenen ürünlere patent haklarının sağlanması ve nitelikli insan gücü konusundaki yardımları kapsamaktadır. İşgücü verimliliğinin artırılmasına yönelik teşvikler arasında yabancı teknik personel çalıştırma imkânı, patent alma kolaylıkları ve verimlilik artırma çalışmalarına katkı sağlamak gibi yatırımlar sayılabilir.

2.4.2. Veriliş Şekillerine Göre Teşvikler

Teşvikler veriliş şekillerine göre nakit ve nakit olmayan teşvikler olmak üzere iki ana gruba ayrılabilir (Durman ve Önder, 2006: 15).

Nakit Teşvikler; Devletin bütçesinden ya da devletin yönetimi altında yer alan fondan, belirli sektörlere ve bölgelere verilen hibeler ve primler nakit teşviklerdir.

Nakit Olmayan Teşvikler; Bu teşvikler genellikle firmalara ve sektörlere yönelik muafiyet ve avantaj hakkı veren teşviklerdir. Nakit olmayan teşvikleri oluşturan unsurlar arasında devletin işletmelerden hükümlerlik hakkına dayanarak aldığı vergilerin tamamından veya bir kısmından vazgeçmesi, işverenin sigorta payından vazgeçmesi, düşük faizli kredi temini, kredilere hazine garantisi gibi uygulamalar yer almaktadır. İhracat teşvikleri yapısı ve çeşitliliği ile hem nakit hem de nakit olmayan teşvikler sınıfına girmektedir.

2.4.3. Veriliş Amaçlarına Göre Teşvikler

Teşvikler veriliş amaçlarına göre bölgesel, sektörel ve spesifik teşvikler olarak sınıflandırılmaktadır. Buna göre (Durman ve Önder, 2006: 15-16);

Bölgesel Teşvikler; Bölgesel teşvikler genellikle herhangi bir bölgenin gelişmesine ve kalkınmasına yönelik verilen nakit ve nakit olmayan teşviklerin tamamını kapsamaktadır. Bu teşviklerin en önemli özelliği bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmasıdır.

Sektörel Teşvikler; Sektörel teşvikler genellikle herhangi bir sektörün gelişmesine ve ilerlemesine yönelik olarak nitelendirilmektedir. Her sektör farklı önem derecesine sahiptir. Öyle ki bazı sektörler öncelikli özellikleri barındırmaktadır. Bunlar devlet tarafından tespit edilerek teşvikler aracılığı ile desteklenmektedir.

Spesifik Teşvikler; Bu teşvik kapsamında ise spesifik bir alanın veya bir problemin çözümlenmesine yönelik olarak verilen nakit ve nakit olmayan teşviklerin tamamı yer almaktadır. İhracat teşvikleri spesifik teşvik sınıfına girmektedir.

2.5. DÖNEMLERE GÖRE YATIRIM TEŞVİK VE DESTEKLERİNİN

DAĞILIMI

2.5.1. 1990 Öncesi Dönem

Türkiye, iklim, konum, yeryüzü şekli, ekonomik faaliyetler, toplumsal yapı, kültürel yapı ve yaşam tarzı açısından farklı özelliklere sahip coğrafi bölgeleri bünyesinde barındırmaktadır. Ülke geneli açısından ulaşmak istenilen önemli hedefler bulunmaktadır. Bu hedefler arasında ekonomik gelişme ile beraber sosyal ve kültürel açıdan sağlıklı bir gelişme ve refah düzeyinin sağlanması ile az gelişmiş yörelerin gelişmişlik düzeylerinin yükseltilerek bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması sayılabilir. Bu amaca yönelik politikaların ve teşvik tedbirlerinin uygulanması ise planlı dönem ile başlamıştır (Eser, 2011: 103).

1990'lardan itibaren Türkiye'de, bir taraftan kamuda kaynak sıkıntısı bas gösterirken ve diğer taraftan devletin yatırımların teşviki için ayırdığı kaynaklar yetersiz kalmıştır. Bunlara ek olarak Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Anlaşması çerçevesinde teşvik sisteminin Avrupa Birliği ile uyumlaştırılması zorunluluğu ve teşvik edilecek yatırımların uzun dönemde uluslararası pazarlarda rekabet edebilecek yapıda olmalarının gerekliliği ortaya çıkmıştır (Köksal, 2002: 76).

I. Kalkınma planı döneminde (1963-1967) yatırımlara yönelik teşvik uygulamalarında, görece az gelişmiş yörelerde yapılacak yatırımlara diğer yörelerden daha geniş istisnalar tanınması, Türkiye'de bölgesel teşviklerin başlangıç noktası olmuştur. Bu dönemden 1990'lı yıllara gelene kadar, KÖY tanımı ile bölgeler arası öncelik sıralamasının yapılması ve bu çerçevede geri kalmış yörelere altyapı ağırlıklı

bölgesel gelişim projelerinin uygulanması, bölgelerdeki özel sektör yatırımlarının daha fazla desteklenmesi, bölgesel ve bölgesel bazda sektörel kısmi ayrıcalıkların oluşturulması gibi çalışmalar yapılmıştır (DPT, 2008: 187).

Teşvik uygulamaları kapsamında ise, temel olarak KÖY'ler deki yatırımlara daha fazla vergi istisnası uygulanması ve nakit destek verilmesi, daha uygun koşullarda kredi kullandırılması ve yatırımların bazı işlem vergilerinden muaf tutulması gibi kolaylıklar sağlanmıştır. Özellikle 1980'lerde uygulanan nakit teşviklerin de etkisiyle Denizli, Kahramanmaraş ve Gaziantep gibi yörelerde tekstil başta olmak üzere imalat sanayii, Muğla ve Antalya gibi kıyı illerinde ise turizm yatırımlarında önemli artışlar görülmüş ve bu şehirler İstanbul, Ankara ve İzmir'e rakip yeni cazibe merkezleri olarak ortaya çıkmışlardır (Eser, 2011: 103).

2.5.2. 1990 Sonrası Dönem

Bu dönemde uygulanan ve doğrudan bölgesel gelişmeyi amaçlayan teşvik tedbirleri ve özellikleri şunlardır (Eser, 2011: 104);

- 07.11.1996 tarih ve 96/8905 sayılı “Yarım Kalmış ve İşletme Sermayesi Yetersizliği Nedeniyle İşletmeye Geçememiş veya Kısmen İşletmeye Geçmiş Yatırımların Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Karar”ın 151. maddesi başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki iller olmak diğer az gelişmiş illerde de imalat sanayi, tarıma dayalı sanayi, sağlık, eğitim ve kültür alanlarında yarım kalmış yatırımları kapsamıştır. Bu yatırımların tamamlanabilmesi, işletmeye geçebilmesi ve bölge istihdamına katkı sağlayabilmesi amacıyla işletmelere uygun koşullarda yatırım ve/veya işletme kredisi verilmesi öngörülmüştür.
- 23.01.1998 tarih ve 4325 sayılı “Olağanüstü Hal Bölgesinde veya Kalkınmada Öncelikli Yörelerde İstihdam Yaratılması ve Yatırımların Teşvik Edilmesi ile 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ‘ da adı geçen illerde, yatırım ve istihdam imkânlarının artırılması amaçlanmıştır. Kanun ile getirilen teşvik tedbirleri gelir ve kurumlar vergisi istisnası,

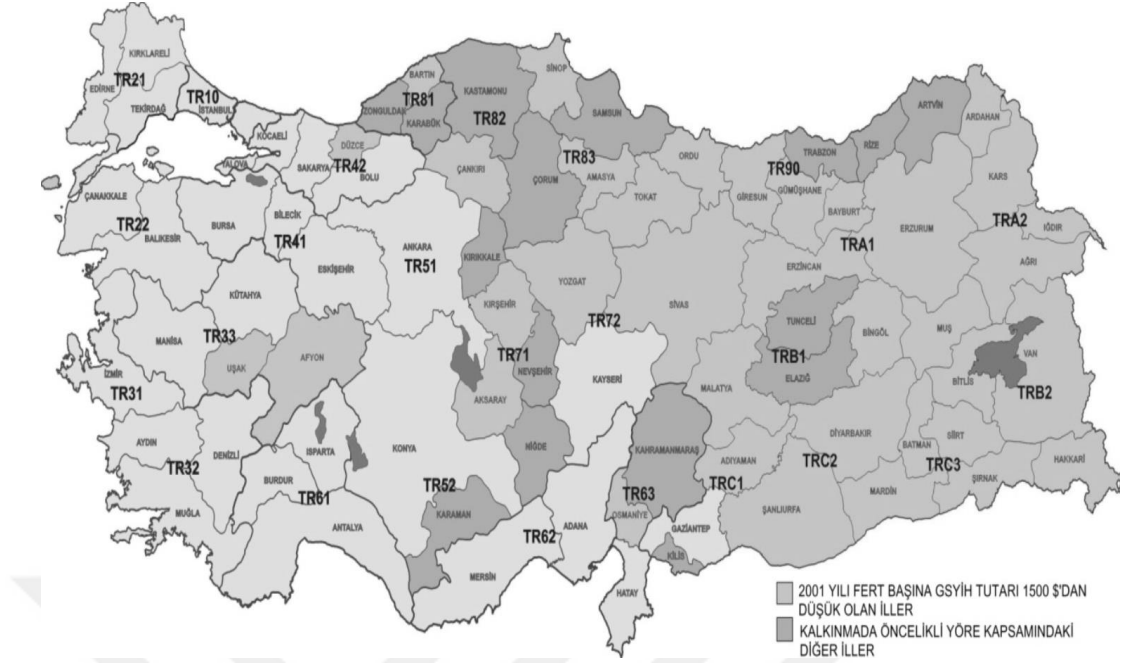

çalışanlardan kesilen vergilerin ertelenmesi, işlemlerde vergi, resim ve harç istisnası, sigorta primi işveren payları teşviki ve bedelsiz yatırım yeri tahsisi olarak belirtilmektedir. Bu tedbirler, esas itibarıyla daha sonradan çıkarılacak olan 5084 sayılı Kanunun temelini oluşturması bakımından önemlidir.

- 26.02.1999 tarih ve 99/12478 sayılı “Teşebbüs, Müessese ve Bağlı Ortaklıklara Konuları ile İlgili Görev Verilmesi Hakkında Karar” ile başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki iller olmak üzere diğer bazı geri kalmış illerde yatırım teşvik belgesi kapsamındaki yatırımların tamamlanmasını müteakip üç yıl süre ile elektrik enerjisi desteği sağlanmıştır. Karar kapsamındaki işletmelere yatırım tamamlandıktan sonra birinci yıl yüzde 50, ikinci yıl yüzde 40 ve üçüncü yıl yüzde 25 oranında indirimli enerji kullanılmıştır. Bu Kararda yer alan enerji desteği de daha sonra revize edilerek 5084 sayılı Kanunda yer almış olması bakımından önem arz etmektedir.

2.5.3. 5084 Sayılı Kanun

5084 sayılı Kanun çeşitli tarihlerde yapılan düzenlemelerle yedi defa değiştirilmiş ve 1. Maddesi olan amaç maddesi hariç bütün maddeleri yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerle, Kanun kapsamında uygulanan teşvik tedbirleri değiştirilmeksizin tedbirlerin kapsamlarında bazı değişiklikler yapılmıştır. Son iki değişiklik kapsamında ise, teşviklerin içerikleri ile ilgili değişiklikler yapılmaksızın yalnızca bazı tedbirlerin sürelerinin uzatılması düzenlenmiştir. Buna göre, 5838 sayılı Kanun ile 31.12.2008 itibarıyla başvuru süresi dolmuş bulunan gelir vergisi stopajı ve sigorta primi işveren hissesi teşviki ile enerji desteğinin süresi 1 yıl uzatılmıştır. 5951 sayılı Kanun ile de, 31.12.2009 itibarıyla başvuru süresi dolmuş bulunan 5084 sayılı Kanunun yalnızca sigorta primi işveren hissesi teşvikinin süresi 01.01.2010 tarihinden geçerli olmak üzere 3 yıl uzatılmıştır. Bu düzenlemeler ile 2009 yılında ortaya çıkan küresel mali krizin etkilerinin azaltılarak Kanun kapsamındaki 49 ilde istihdamın korunmasının amaçlandığı düşünülebilir. Bu iller Şekil 1.'de görülmektedir.

Şekil 1. 5084 Sayılı Kanun Kapsamındaki İller

Kaynak: Eser, 2011:107.

Fakat DPT Müsteşarlığınca 2003 yılı için belirlenen Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksine (SEGE) göre endeks değeri eksi olan illerin ilave edilmesi daha sonra yürürlüğe giren 5350 sayılı Kanun dâhilinde olan vergi ve sigorta primi teşvikleri ile enerji desteği kapsamında gerçekleştirilmiştir. En son olarak ise, 5615 sayılı Kanun ile Çanakkale ili (Gökçeada ve Bozcaada ilçeleri) kapsama alınarak teşvik kapsamı 49 il ile Gökçeada ve Bozcaada ilçeleri olmuştur (Eser, 2011: 107). Söz konusu iller şekil 2.'de görülmektedir.

Şekil 2. 5350 sayılı Kanun ile Kapsama Alınan İller

Kaynak: Eser, 2011:108.

Coğrafi açıdan bakıldığında ise, Gaziantep hariç Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki tüm iller Kanun kapsamında yer almaktadır. Batı Anadolu'da ise sadece Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri), Kütahya, Uşak, Afyon ve Düzce illeri kapsamdadır. Buradan, Türkiye'nin doğusu ve batısı arasında önemli gelişmişlik farklarının bulunduğu ve Kanunun temel olarak bu olumsuzluğu gidermeye çalıştığı anlaşılabilmektedir (Eser, 2011: 108).

2.6. YATIRIM TEŞVİK UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde açıklanması düşünülen esas konu, yatırım teşvik politikalarının genel ve teorik özelliklerinin belirtilmesinin ardından ülkemizde bu güne kadar uygulanmış yatırım teşvik projelerinin sektörel dağılımı ile bölgesel dağılımı, etkinlik alanları ve büyüklüğü gibi çeşitli özellikleri göz önünde bulundurarak geçmiş teşvik politikalarını gözden geçirmek ve mevcut politikaların değerlendirilmesi yapmaktır.

2.6.1. Yatırım Teşvik Belgelerinin Gelişimi

1968 yılından bugüne, ülkemizde yatırım teşvik belgeleri düzenlenmekte ve uygulanmaktadır. Tablo 1’de son dönemde uygulanan yatırım teşvik belgeleri sayısı ve bir önceki döneme göre yüzdesel değişimi görülmektedir. Çizelge incelendiğinde; YTB sayısında 2001 yılında % 38 oranında bir düşüş izlenmekteyken 2002 yılında 2001 ekonomik krizini yumuşatma amaçlı teşviklere yönelimlerin yoğunlaşması verilerde de % 39’luk bir artışa neden olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Yatırım Teşvik Belge Sayısının Yüzde(%) Değişimi

YIL	BELGE SAYISI (ADET)	BİR ÖNCEKİ YILA GÖRE YÜZDE DEĞİŞİMİ (%)
2000	3.521	18,63
2001	2.155	-38,8
2002	3.002	39,3
2003	3.876	29,11
2004	4.077	5,19
2005	4.303	5,54
2006	3.099	-27,98
2007	2.366	-23,65
2008	2.448	3,46

Kaynak: [http:// www.hazine.gov.tr](http://www.hazine.gov.tr)

Yatırım teşvik belgeleri verildiği bölgeler açısından dikkatli incelendiğinde Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin teşvik belgelerinin en az verildiği bölgeler olduğu görülmektedir. 2008 yılı dikkatli incelendiğinde, 2448 adet yatırım teşvik belgesinin 207 adedinin Güneydoğu Anadolu bölgesinde düzenlendiği gözlemlenmiştir. En çok payı ise 103 adet teşvik belgesi ile bölgenin en gelişmiş sanayisine sahip olan Gaziantep ili almıştır. Diyarbakır ili bölgenin en çok sorun yaşadığı illerdendir. Burada istihdam sağlamak için verilen teşvik belgeleri sayısından anlaşıldığı üzere 30 adet teşvik belgesi ve yatırım tutarları yetersiz kalmıştır. Ayrıca

yatırımcılar için verilen belgelerin sayısı kadar verilen yatırım tutarları da önemlidir. Yıllar itibariyle bölgelere verilen yatırım tutarları tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. 2004-2008 Yılları Arası Bölgelerin Toplam Yatırım Tutarı İçindeki Yüzdese (%) Değeri

BÖLGELER/ YILLAR	2005	2006	2007	2008
Marmara	40	40	39	41
İç Anadolu	15	13	14	12
Ege	12	14	10	10
Akdeniz	12	17	15	13
Karadeniz	8	7	10	10
Doğu Anadolu	2	4	3	5
Güneydoğu Anadolu	9	5	6	6
Muhtelif	2	1	3	3
Toplam Yatırım Tutarı	18.619.210.799,00 TL	23.546.111.560,00 TL	23368.834.873,00 TL	28.229.152.841,00 TL

Kaynak: Özdaş, 2009: 35.

Kalkınmada öncelikli bölgelerin yer aldığı Doğu Anadolu Bölgesi % 2 ile % 5 arasında yatırım tutarından pay alırken, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ise % 5 ile % 9’luk bir oran arasında yatırım tutarından pay almaktadır. Ancak toplam yatırım tutarı açısından % 30 ile % 40 gibi yüksek bir pay, sanayinin en çok gelişen bölgelerinden biri olan Marmara Bölgesine aittir. Diyarbakır, Adıyaman, Malatya, Van, Şanlıurfa ve Elazığ Güneydoğu bölgesi yatırımlarının en çok yoğunlaştığı illerdir. Diyarbakır ilinde 2008 yılında 112 milyon 378 bin 947 TL tutarında yatırım yapılmıştır. Yapılan yatırımların ise imalat, inşaat ve madencilik alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Devletin uyguladığı teşvik politikalarının temel amaçları arasında yer alan bölgeler arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması uygulamasının bu verilerin sonuçlarına göre tam olarak sağlanmadığı görülmektedir (Özdaş, 2009: 36).

2.7. YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü'nce madencilik sektörü, tarım sektörü, imalat sektörü, enerji sektörü ve hizmet sektörü olmak üzere beş ana sektöre verilen yatırım teşvik belgelerine göre teşviklerin sektörel dağılımında en çok teşvik olarak ilk sırada yer alan sektörün imalat sektörü ve ikincisinin ise hizmet sektörü olduğunu belirtilmektedir. Ayrıca Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Diyarbakır ilinde de teşviklerin en çok yoğunlaştığı sektörün, imalat sektörü olduğu görülmektedir. Diyarbakır ili imalat sektöründe gelişim gösteren sektörlerin madencilik ve inşaat sektörleri olduğunu söyleyebiliriz (Özdaş, 2009: 36).

Tablo 3. YTB'nin Sektörel Dağılımı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Tarım	2,67	2,37	1,43	2,17	2,02	2,23	3,03	2,7	2,98
Madencilik	2,41	2,92	3,37	3,17	4,12	3,67	4,25	5,54	0,55
İmalat	59,5	60,28	65,12	66,02	62,72	53,55	52,32	60,19	60,29
Enerji	1,31	2,13	0,96	0,98	1,1	1,98	1,77	4,31	0,88
Hizmetler	34,11	32,3	29,11	27,66	30,04	38,57	38,63	27,26	25,3
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: <http://www.hazine.gov.tr>

Yukarıdaki çizelgeye göre en yüksek yatırım desteğini %50 ile % 60' lık oranla imalat sektörünün aldığı görülmektedir. 2001 ve 2002 yıllarında tekstil, otomotiv ve inşaat sektörlerine verilen teşvik belgeli yatırımların büyük oranda artış gösterdiği dikkat çekmektedir. İstihdamı ve üretimi arttırmaya yönelik ana sektörler olan inşaat, otomotiv ve tekstil sektörlerine yönelimlerin artmış olması, bu sektörlerle verilen teşvik belgeli yatırımların artış göstermesinin de asıl nedenini oluşturmaktadır.

Tarım, madencilik ve enerji sektörlerine uygulanan destekler %2-4'lük oranlar arasında değişkenlik gösterirken hizmet sektörünün imalat sektöründen sonra en yüksek destek gören sektör olduğu %29-39'luk oranından anlaşılmaktadır. 2001 yılından

sonraki dönemde hizmet sektöründeki görülen düşüşün nedeni 2001 yılındaki daralmadan kaynaklandığı görülmektedir. Ayrıca kriz sonrası toparlanmanın etkisi ile sektör payının arttığı çizelgeden anlaşılmaktadır. Bu artış ve azalışların alt nedenlerini incelediğimizde, hizmet sektörünün diğer sektörlerden farklı olarak birebir istihdama dayandığını ve kriz ortamlarının öncelikli olarak istihdamı etkilediğini söyleyebiliriz (Özdaş, 2009: 37).

2.8. YENİ TEŞVİK SİSTEMİ: 2012

Eski teşvik sisteminin etkinliğinin azalması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının da ciddi oranda görülen değişimler yeni teşvik belgelerinin hazırlanmasını zorunlu kılmıştır. Böylece yatırımcıların ihtiyaçları ve beklentileri de göz önünde bulundurarak 15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren; genel teşvik uygulamaları, bölgesel teşvik uygulamaları, büyük ölçekli yatırımların teşviki ve stratejik yatırımların teşviki olmak üzere 4 temel uygulamadan oluşan yeni teşvik sistemi belirlenmiştir (Karagöl ve Akdeve, 2013: 341).

Bu uygulamalar dâhilinde gerçekleştirilmesi planlanan destek unsurlarına Tablo 4’de yer verilmiştir.

Tablo 4. Yatırım Teşvik Destek Unsurları1

Destek Unsurları	Genel Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	Stratejik Yatırımların Teşviki
KDV İstisnası	✓	✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti	✓	✓	✓	✓
Vergi İndirimi		✓	✓	✓
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği		✓	✓	✓
Gelir Vergisi Stopajı Desteği	✓	✓	✓	✓
Sigorta Primi Desteği		✓	✓	✓
Faiz Desteği		✓		✓
Yatırım Yeri Tahsisi		✓	✓	✓
KDV İadesi				✓

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr>

Yeni teşvik sisteminin amaçları yatırımlarda devlet destekleri hakkında çıkan karara göre belirlenmiştir. Bu amaçlar arasında; yıllık programlarda ve kalkınma planlarında belirlenen hedefler dâhilinde tasarrufların katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirilmesi, üretim ve istihdamın artırılması, araştırma geliştirme içeriği yüksek olan bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlar ya da uluslararası rekabet gücünü arttıracak yatırımlar ile stratejik yatırımların teşvik edilmesi, doğrudan yapılan uluslararası yatırımların artırılması, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltılması, kümelenme ve çevre korumaya yönelik yatırımlar ve araştırma geliştirme faaliyetlerinin

desteklenmesine ilişkin usul ve esaslar yer almaktadır (Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, 2012).

İhracata dönük üretim modeli, Türkiye'nin mevcut ekonomik yapısını oluşturmaktadır. Ancak böyle bir üretim modelinin hayata geçmesi için ise ithalatın arttırılması gerekmektedir. Maliye Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı ve TÜİK verileri incelendiğinde şu sonuçlara varılmıştır; ara mal ve yatırım malı ithalatının toplam üretime oranı ile hesaplanan imalatın ithalata bağımlılık oranı,2010 yılında %40 iken, 2011 yılında % 43 seviyesine yükselmiştir. Kısacası yukarıda bahsedilen bu veriler, 2011 yılında Türkiye'de 100 dolarlık imalat yapmak için 43 dolarlık ara mal ve yatırım malı ithal etmek zorunluluğu olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak hazırlanmış olan bu yeni teşvik sistemi, ara mal ve yatırım mallarının yurtiçinde üretiminin arttırılmasını teşvik edecek uygulamaları hazırlamanın yanında imalatı ithalata bağımlılıktan kurtaracak cari açığın azaltılmasını da sağlamış olacaktır (<http://www.ekonomi.gov.tr>) .

2.8.1. Yeni Teşvik Sistemine Göre Değişiklik Yapılan Destekler

Faiz Desteği; Yeni teşvik sisteminde, eski teşvik sisteminin üçüncü ve dördüncü bölgeler ile Ar-Ge ve çevre yatırımlarına verdiği faiz desteğinin kapsamı genişletilmiş ve bu destekler üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı bölgeler ile stratejik sektörde yatırım yapanlara yatırımlarını hangi bölgelerde yaptıklarına bakılmaksızın faiz desteği verilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca stratejik yatırımlara verilecek olan faiz desteklerinin yatırım tutarlarında da yeni bir değişiklik uygulanmıştır. Buna göre bu tür yatırımlara sağlanacak olan faiz desteği, yatırım tutarının % 5'ini geçmemek şartıyla en az 50 milyon TL' ye kadar sağlanabileceği kararlaştırılmıştır. Yeni teşvik sisteminde, faiz desteği sağlanacak olan bölgeler ve tutarları eski teşvik sistemine göre farklılık göstermekte ve daha kapsamlı bir faiz desteği uygulaması görülmektedir (Tablo 5). (Karagöl ve Akdeve, 2013: 342).

Tablo 5. Faiz Desteğinde Yapılan Değişiklikler

Bölge	Eski Teşvik Sistemi						Yeni Teşvik Sistemi			
	Destek Oranı				Azami Destek Tutarı (Bin TL)		Destek Oranı		Azami Destek Tutarı (Bin TL)	
			Ar-Ge ve Çevre Yatırımları							
	TL Cinsi Kredi	Döviz Cinsi Kredi	TL Cinsi Kredi	Döviz Cinsi Kredi	Bölge	Ar-Ge ve Çevre Yatırımları	TL Cinsi Kredi	Döviz Cinsi Kredi	Bölge	Stratejik Yatırımları
1.Bölge	-	-	5 Puan	2 Puan	-	300	-	-	-	50000
2.Bölge	-	-	5 Puan	2 Puan	-	300	-	-	-	50000
3.Bölge	3 Puan	1 Puan	5 Puan	2 Puan	500	300	3 Puan	1 Puan	500	50000
4.Bölge	5 Puan	2 Puan	5 Puan	2 Puan	500	300	4 Puan	1 Puan	600	50000
5.Bölge	-	-	-	-	-	-	5 Puan	2 Puan	700	50000
6.Bölge	-	-	-	-	-	-	7 Puan	2 Puan	900	50000

Kaynak: (Karagöl ve Akdeve, 2013: 342).

Vergi İndirimi; Eski teşvik sisteminde yapılan yatırımdan elde edilen kazançta uygulanan vergi indirimi, yeni teşvik sisteminde yatırımcıların yatırım dönemindeki tüm faaliyetlerinin genelinde elde ettiği kazançlar üzerinde uygulandığı görülmektedir. Ayrıca yatırımlara verilecek olan bu vergi indiriminin destekleri de bölgelerin gelişmişlik düzeyine ve yatırımların ölçeğine göre farklılık göstermektedir. Bu bağlamda en fazla destek en az gelişmiş olan altıncı bölgeye verilecektir. Büyük ölçekli yatırımların yapılması halinde ise bu teşviklerin miktarında artış olacaktır (Tablo 6). (Karagöl ve Akdeve, 2013: 343).

Tablo 6. Vergi İndirimi

Bölgeler	Yatırıma Katkı Oranı (%)		İşletme/Yatırım Döneminde Uygulanacak Yatırıma Katkı Oranı (%)		Vergi İndirim Oranı (%)
	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımlar	Yatırım Dönemi	İşletme Dönemi	
1.Bölge	15	25	0	100	50
2.Bölge	20	30	10	90	55
3.Bölge	25	35	20	80	60
4.Bölge	30	40	30	70	70
5.Bölge	40	50	50	50	80
6.Bölge	50	60	80	20	90

Kaynak: (<http://www.ekonomi.gov.tr>) .

Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği; istihdam üzerindeki vergi yükü Türkiye’de OECD ve AB ortalamasının üstünde olarak % 35,9’ luk bir oran göstermektedir. Buna bağlı olarak yatırımlarda görülen istihdam yükünün düşmesi sorunu da yatırımcılara sağlanacak olan sigorta primi işveren hissesi desteklerinden kaynaklanmıştır. Rekabet üstünlüğünün kaybedildiği ve yüksek işçilik maliyetlerinin bulunduğu yoğun emek sarf edilen sektörler, devletin önceki teşviklerden farklı olarak işçi primini üstlenmesi sonucu daha cazip hale gelecektir. Dolayısıyla yeni teşvik sisteminde verilecek olan sigorta primi işveren hissesi desteğinin, önceki teşvik sistemine göre uygulama alanı artırılmış ve süreleri uzatılmıştır. Diğer desteklerde olduğu gibi bölgelerin gelişmişlik seviyesine göre verilen desteklerin oranı ve süreleri, başta altıncı bölge olmak üzere arttırılmıştır. Ayrıca 31 Aralık 2013 tarihine kadar yapılan yatırımlarda, yatırımları hızlandırmak ve erken yatırımları daha avantajlı hale getirmek için ek destek süreleri planlanmıştır. Üstelik altıncı bölgede organize sanayi bölgesine yapılan yatırımlara 12 yıl süre ile destek verilmesi tasarlanmıştır (Karagöl ve Akdeve, 2013: 343).

Bölge Farkları; Bölgelerin sayısının değiştirilmesi ve sağlanan desteklerin sayılarının arttırılması yeni teşvik sisteminde eskiye göre yapılan iyileştirmelerden bir diğeridir. Buna bağlı olarak eski sistemde dört olan bölge sayısı burada altıya çıkarılmış ve bölgeler içinde yer alan illerin aynı kalkınma ajansı dâhilinde olması uygulaması

değişmiş ve bu illerin kendi içlerinde aynı sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyelerine sahip olup olmadıkları incelenerek bölgeler yeniden belirlenmiştir. Bu durumun iller arası eşitsizliğin giderilmesinde büyük rol oynadığı görülmektedir. Altıncı bölgede öne çıkan temel teşvik unsurları olarak belirlenen sektörel kapsamı genişletme, işgücü maliyetlerini azaltma ve finansman imkânlarını arttırma hedefler diğer bölgelerin geneli içinde geçerli olduğu belirlenmiştir. Asgari sabit yatırım tutarının üzerinde kalan tüm sektörleri bölgesel destek kapsamına alarak sektörel kapsamı genişletmeyi hedefleyen yasa, gelir vergisi stopajı desteği, sigorta primi işveren hissesi desteği ve sigorta primi işçi hissesi desteği aracılığı ile bölgedeki işgücü maliyetlerini azaltmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte söz konusu olan bu desteklerin yurtdışına yapılacak olan yatırımların bölgeye çekilmesi açısından da olumlu etkiler sağlayacağı kesin olarak görülmektedir (Karagöl ve Akdeve, 2013: 343).

Ağrı, Ardahan, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkâri, Iğdır, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak ve Van olarak belirlenen 6. Bölge illerinde uygulanacak olan ayrıcalıklı teşviklerin, bu illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine olumlu katkılar yapması beklenmektedir. Ayrıca 6. Bölge illerine uygulanan bu ayrıcalıklı teşviklerle gelir vergisi stopajı ve sigorta primi işçi hissesi desteklerinin süreleri 10 yıl olarak belirlenmiştir. Bunlara ek olarak yatırıma katkı tutarının % 80' ine kadar olan bölümünün karşılanması, yatırım döneminde verilen finansman desteğinin de 900 bin TL'ye çıkarılması ve bu bölge illerine uygulanan yatırımlarla asgari ücret üzerinden hesaplanan gelir vergisi stopajı desteği ve sigorta primi işçi hissesi desteği verilmesi hedeflenmiştir (<http://www.ekonomi.gov.tr>) .

2.9. GENEL TEŞVİK UYGULAMALARI

Genel teşvik uygulamalarında, teşviki gerçekleştirilmeyecek olan yatırımları veya teşvik için gerekli olan şartları sağlayamayan yatırım konuları haricinde, asgari sabit yatırım tutarı ve kapasiteler üzerindeki yatırımları bölge ayırımı yapılmaksızın kapsamaktadır.

2.10. BÖLGESEL TEŞVİK UYGULAMALARI

Bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında illerin potansiyelleri, ekonomik açıdan gelişmeleri ve ilde desteklenecek sektörler dikkate alınarak tespit edilmiş olup yardım yoğunlukları bölgelerin seviyeleri dikkate alınarak farklılaştırılmıştır. Bu uygulama dâhilinde olan destek oran ve süreleri Tablo 7’de gösterilmiştir (<http://www.ekonomi.gov.tr>) .

Tablo 7. Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları

Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Gümrük Vergisi Muafiyeti			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB Dışı	15	20	25	30	40	50
		OSB İçi	20	25	30	40	50	55
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi	OSB Dışı	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
		OSB İçi	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Faiz Desteği	İç Kredi				3 Puan	4 Puan	5 Puan	7 Puan
	Döviz / Döviz Endeksli Kredi		YOK	YOK	1 Puan	1 Puan	2 Puan	2 Puan
Sigorta Primi Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl

Kaynak: (<http://www.ekonomi.gov.tr>) .

Bölgesel Teşvik Uygulamaları dâhilinde 5. Bölge'ye yapılacak olan yatırımların konularını şöyle sıralamak mümkündür (<http://www.ekonomi.gov.tr>) ;

- Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde yapılacak turizm yatırımları,
- Madencilik yatırımları,
- 20 Milyon TL tutarı üzerinde belirlenmiş olan ilaç ve savunma sanayi yatırımları,
- Test merkezleri, rüzgar tüneli ve otomotiv, uzay veya savunma sanayisine yönelik bu mahiyetteki yatırımlar
  - 50.000 m² kapalı alana sahip uluslararası fuar yatırımları,
  - Özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi amaçlanan okulöncesi, ilk, orta ve lise eğitim yatırımları,
  - Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, KOSGEB ve TÜBİTAK tarafından ortaklaşa desteklenen AR-GE projeleri sonucunda elde edilen ürünlerin imalatına yönelik yatırımlar,
  - Motorlu kara taşıtları ana sanayinde gerçekleştirilmesi hedeflenen asgari 300 milyon TL tutarındaki yatırımlar, asgari 75 milyon TL tutarındaki motor yatırımları, asgari 20 milyon TL tutarındaki motor aksamaları, aktarma organları/aksamaları ve otomotiv elektroniğine yönelik yatırımlar,
  - 3213 sayılı Maden Kanununun 2'inci maddesinin 4-b grubunda yer alan madenlerin, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından düzenlenmiş maden işletme ruhsatı dâhilinde girdi olarak kullanıldığı elektrik üretimi yatırımları (<http://www.ekonomi.gov.tr>) .

2.11. STRATEJİK YATIRIMLARIN TEŞVİKİ

Stratejik yatırımların teşviki kapsamında desteklenmesi hedeflenen yatırımların aşağıda belirtilen destek unsurlarının tamamını kapsamaları gerekmektedir (<http://www.ekonomi.gov.tr>) .

Tablo 8. Stratejik Yatırımlar İçin Sağlanan Destek Unsurları

Destek Unsurları	BÖLGELER					
	I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası	VAR					
Gümrük Vergisi Muafiyeti	VAR					
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	50				
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi	7 yıl (6. Bölgede 10 Yıl)				
Yatırım Yeri Tahsisi	VAR					
Faiz Desteği	İç Kredi	5 Puan				
	Döviz / Dövizli Endeksli Kredi	2 Puan				
Sigorta Primi Desteği	10 yıl(Sadece 6. Bölgede Gerçekleştirilecek Yatırımlar İçin)					
Gelir Vergisi Stopajı Desteği	10 yıl(Sadece 6. Bölgede Gerçekleştirilecek Yatırımlar İçin)					
KDV İadesi	VAR(Sadece 500 Milyon TL ve üzeri yatırımlar için)					

Kaynak: (<http://www.ekonomi.gov.tr>) .

2.12. TEŞVİK VE DESTEKLERDEN SAĞLANAN FAYDALAR

Teşvik ve desteklerden sağlanan faydalar sekiz başlık altında toplamak mümkündür (<http://www.ekonomi.gov.tr>) .

- **Katma Değer Vergisi İstisnası:** Bu uygulama genellikle teşvik belgeleri dâhilinde olan yurt içi ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı, makine ve teçhizat için KDV'nin ödenmemesi halinde uygulanmaktadır.

- **Gümrük Vergisi Muafiyeti:** Teşvik belgesi kapsamında olan gümrük vergisi muafiyeti, yurt dışından temin edilecek yatırım malı, makine ve teçhizat için gümrük vergisinin ödenmemesi halinde uygulanmaktadır.
- **İndirimli Kurumlar Vergisi:** Gelir veya kurumlar vergisinin, yatırım için öngörülen katkı tutarına ulaşınca kadar, indirimli olarak uygulanmasıdır.
- **Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği:** Teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır.
- **Gelir Vergisi Stopajı Desteği:** 6. Bölgede gerçekleştirilmesi hedeflenen Teşvik belgesi kapsamında uygulanacak yatırımlarla ilave istihdam için belirlenen gelir vergisi stopajının terkin edilmesidir.
- **Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği:** Büyük ölçekli ve stratejik yatırımlarda teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır.
- **Faiz Desteği:** Teşvik belgesi dâhilinde kullanılan en az bir yıl vadeli yatırım kredileri için sağlanacak finansman desteğidir. Bu destek Bakanlıkça, teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının %70'ine kadar kullanılan krediye ilişkin ödenecek faizin veya kâr payının belli bir kısmının karşılanmasıyla olacaktır.
- **Yatırım Yeri Tahsisi:** Büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel teşviklerden yararlanacak yatırımlar olarak bilinen Teşvik Belgesi düzenlenmiş yatırımlar için Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilmesidir.

2.13. TEŞVİK POLİTİKALARINDA YAPILMASI GEREKEN

DÜZENLEMELER

Ekonomik büyümede rol oynayan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin başında da teşvik politikaları gelmektedir. Teşvikler aracılığıyla devletin gelişimine

önem verdiği sektörleri destekleyici ve o sektörlerde gelişmenin sağlanmasıyla ülke ekonomisine de olumlu katkı hedeflenmektedir. (Acinoroğlu, 2009: 148)

İhracata yönelik devlet destekleri, ihracat faaliyetinde bulunan firmaların ihracata konu olan ürünlerinin üretim veya pazarlama aşamalarında ve küresel piyasada karşılıklarına çıkabilecek zorlukların çözümlenmesine destek olmakla birlikte bu firmaların rekabet güçlerini artırmayı amaçlamaktadır. (Yakal, 2002: 24).

İyi bir teşvik politikasının oluşturulabilmesi için dikkat edilmesi gereken bazı hususlar ve düzenlemeler vardır. Bunları kısaca şöyle özetleyebiliriz (Aktan, 2002: 109-111);

- Teşvikler, piyasa ekonomisinin geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve ona işlerlik kazandırılması amaçları doğrultusunda uygulanmalıdır.
- Uygulanması kararlaştırılan teşvik türleri, piyasa ekonomisinin gelişmesini sağlayacak tarzda düzenlenmelidir.
- Teşviklerin türleri mümkün olduğu ölçüde az sayıda tutulmalıdır. Ancak etkinliklerinin yüksek olmasına dikkat edilmelidir. Vergisel teşvikler ve garanti teşvikleri gibi teşvik türlerine aynı ve karşılıksız nakdi teşviklerden daha fazla önem verilmelidir.
- Uygulanması planlanan teşvik politikalarının daha hızlı bir şekilde izlenmesi ve denetlenmesi için bağımsız bir kurum oluşturulmalıdır.
- Oluşturulan bu bağımsız kurum, teşviklerle ilgili yetki ve sorumlulukları da bünyesinde toplamalıdır.
- Teşviklerin tek bir mevzuat dâhilinde toplanması büyük önem arz etmektedir.
- Sektörlere uygulanması düşünülen teşvikler belirtilen mevzuatta toplanmalı, teşviklerin uygulanma süreleri net bir şekilde belirtilmeli ve bu bağlamda yatırımcı ve işletmecilere güvence verilmelidir. Yani teşvik politikaları sık sık değiştirilmemeli ve kalıcı olması sağlanmalıdır.
- Teşvikler için kullanılan “ kalıcı “ terimi, teşviklerin hiç sona ermeyecek şekilde sürekli olması anlamına gelmemektedir. Aksine teşvikler sektörlerin gelişmesi halinde kaldırılmalıdır.

- Sektör önceliklerinin tespiti teşviklerin ekonomik kalkınmada öncelikli sektörlere verilmesinde büyük kolaylıklar sağlamaktadır.
- Teşviklerin ekonomik kalkınmada öncelikli olan bölgelere verilmesi için bölge önceliklerinin tespiti gerekmektedir.
- Teşviklerin genellikle piyasa ekonomisi açısından rekabeti geliştirici ve destekleyici özelliği bulunmalıdır.
- Maliyet düşürücü bir etki yaparak dış rekabet gücünü arttıran teşvikler genellikle üretim aşamasında verilen teşviklerdir.
- Uygulanması düşünülen teşviklerin mevzuatlarının, açık ve anlaşılır olması gereklidir. Ayrıca teşvikleri uygulamakla yükümlü olan kurumların şeffaflığına dikkat edilmeli ve başvuru şartları ile başvuruları kabul etme kriterleri önceden belirlenmeli ve açıklanmalıdır.
- Teşvik türleri kadar teşviklerin hangi aşamada verildikleri de önemlidir.
- Verilmesi düşünülen teşvikler öncelikle üretim, yatırım ve işletme aşamasında gerçekleştirilmelidir. Ekonomik kalkınma ve büyümede yarar sağlanması için uygulanan bu teşviklerin izlenmesi ve denetlenmesi gerekmektedir. Yatırım ve işletme teşviklerinden farklı olarak ihracata verilen teşvikler genellikle nihai aşamada verilen teşviklerdendir.
- Özellikle nakdi olarak verilen ihracat teşviklerinin, ekonomide tekrar yatırımlara yönelmesi konusu tam bir netlik kazanamamıştır. Bu bağlamda uygulanacak teşvik politikasında, işletme ve yatırım teşviklerinin ihracat teşviklerinden daha kapsamlı olması gerekmektedir.

2.14. ULUSAL, BÖLGESEL VE YEREL DÜZEYDE YATIRIMLARI DESTEKLEMEK VE CAZİP HALE GETİRMEK İÇİN YAPILAN YA DA YAPILMASI GEREKEN ÇALIŞMALAR

Ayrıcalıklı sektörlerle yönelik olan vergi indirimi, vergi muafiyeti ve yatırım indirimini içeren mali teşvikler ile az gelişmiş bölgelere yönelik olarak verilen özel yatırım teşvikleri, ülkemizde olduğu gibi dünyada da tercih edilen teşviklerdendir. Bu tür teşviklerde genellikle ön planda tutulan noktalar teknolojik yapıya verilen önem ve

stratejik alanların desteklenmesidir. Teşvik uygulamalarının mutlaka etkisi altında olan şeyler örnek ülkelerdeki kalkınma ve ekonomik büyüme potansiyelleridir. Fakat özellikle Asya ülkeleri dikkatlice incelendiğinde esnek bir bürokratik yapının özel sektör ve yatırımcıları destekler tarzda bir tutum sergilediği görülmektedir. Diğer taraftan Avrupa ülkeleri incelendiğinde ise teşvik sistemlerini genellikle sağlam bir hukuksal temel üzerine oturttukları görülmektedir. Bölgesel farklılıkların fazlasıyla önemsendiği Amerika'da, her eyalette farklı teşvik sistemleri uygulanmaktadır (Karakurt, 2010: 152).

Ülkelerin yönetim sisteminde gösterdikleri yetenekler ve kurumsal altyapıları, teşvik sistemlerinin başarılı bir şekilde amaçlarına ulaşmasını sağlamaktadır. Bunun haricinde teşvik sistemlerinin etkinliği de bölgesel ve ülkesel farklılıkları göz önüne alarak düzenlenmesine bağlıdır. Bu bağlamda uygulanması düşünülen teşvik politikalarının kalkınma politikalarıyla paralel olarak faaliyete geçirildiği takdirde uzun dönemde başarılı sonuçların ortaya çıkacağı muhtemeldir. Ayrıca KOSGEB, Kalkınma Ajansları ve İl Ticaret Odalarının uyguladığı hibe ve teşvik programları ile paralel bir şekilde faaliyete girecek olan teşvik uygulamaları, belirlenen hedefler çerçevesinde verimliliğin daha da arttırılmasını sağlayacaktır. Ayrıca uzman danışmanlık ve Ar-Ge hizmetlerinin birinci elden sunulması teşvik uygulamalarına başvuru yapan yatırımcılar için büyük önem taşımaktadır. Öte yandan yatırımcılar açısından avantaj olan yatırım alanında bürokratik işlemlerin minimum seviyeye çekilmesini sağlamak ve hazine ile il özel idarelerine ait olan arazilerin tahsis edilmesi gibi hizmetlerinde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Az gelişmiş bölge dâhilinde yer alan illerde önceki teşvik uygulamalarında yatırımlar için altyapının oluşması, yatırımların kolaylaşmasını sağlayan çift yol, organize sanayi alanları ve enerji temini gibi eksikliklerin tamamlanmış olması bu illerde yapılacak olan yeni yatırım uygulamaları için büyük yarar sağlayacaktır. Ayrıca bu bağlamda yapılacak olan yatırımlar için devlet desteği ve güven ortamının oluşturulması gerekmektedir (Karakurt, 2010: 153).

Yeni teşvik sisteminde kümelenme faaliyetlerine önem verilmesinin gerekliliği vurgulanmış ve bu sayede teknolojik gelişmenin sağlanacağı önemle belirtilmiştir. Bu durumda en önemli görev devlete düşmektedir. Öyle ki yeni teknolojilerin diğer firmalara aktarılması aşamasında en önemli rol devlete düşmektedir. Bunların haricinde

üzerinde durulması gerekli olan diğer bir nokta ise teşviklerin küresel yatırımcıları bünyesine alacak şekilde düzenlenmiş olduğundan yeni teşvik uygulamalarının uluslararası alanlarda da sunulması zorunluluğudur. Sonuç olarak böyle bir uygulama teşviklerin içeriğini daha net bir şekilde aktaracak ve yatırımlar için de ülke ve sektör bilgilendirilmesi daha kolay yapılmış olacaktır (Eren, 2011: 54-55).

Uluslararası hükümlülüklerimize aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, yeni teşvik sisteminin amacını şöyle sıralamak mümkündür (Eren, 2011: 55);

- 1- Yeni teşvik sisteminin önemli amaçlarından biri bölgesel gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmaktır.
- 2- Bölgelerin koşullarını ve rekabet avantajlarını göz önünde bulundurarak desteklenecek olan sektörlerin uygun bir biçimde belirlenmesi kümelenme yaklaşımının gelişmesine de katkı sağlayacaktır.
- 3- Yukarıda belirtilenlerin dışında bir de uygulanacak olan bu yeni teşvik sistemleri Uluslararası rekabet gücünü artmasını sağlayacak ve teknoloji ile araştırma-geliştirme içeriği yüksek olan büyük ölçekli yatırımların özendirilmesini sağlayacaktır.

2.15. 2023 TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN YATIRIM TEŞVİKİ

KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALAR VE ÖNGÖRÜLER

Türkiye'nin 2023 hedeflerini şu şekilde sıralamak mümkündür (<http://www.ekonomi.gov.tr>):

- Çağdaş muasır medeniyetler seviyesine erişmek,
- Kişi başına düşen milli geliri 25 bin dolara çıkarmak,
- Dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olmak,
- 500 milyar dolar tutarında ihracat gerçekleştirmek,

- Daha zengin, daha güçlü, demokrasisi oldukça sağlam, dünya ekonomisi ve politikasında etkin bir rol oynayan ülke haline gelmek,

Bu hedefe ulaşmada “Çıpa “ görevini “Ekonomi Bakanlığı” üstlenmektedir.

“ İhracat “,Türkiye’nin büyümesi ve zenginleşmesinde büyük rol oynamaktadır. Bu hedefin gerçekleşmesi için de Türkiye sanayisinin üretim sistemlerinin ihracat odaklı sisteme dönüştürülmesi gerekmektedir.

Buna bağlı olarak herhangi bir küresel krizin ardından Türkiye ekonomisinin ihracat temelli yapılmasını sağlamak için zihinsel ve yasal altyapı hazırlıkları tamamlanmış olacaktır.

“İhracata Dönük Üretim Stratejisi” sonrasında “İhracata Dönük Üretim Stratejisi Değerlendirme Kurulu oluşturuldu. Yurtdışı teşkilatı güçlendirilerek, ticaret müşavirlerimizin, kadro sayısı 250’ye çıkarıldı”.

Diğer ülkelerin ithalatlarını yakından takip etmek ve detaylı bir analizini yapmak amacıyla Ülke Masaları oluşturulmuştur.

Yılsonuna kadar tamamlanması beklenen ve bu konuda yapılmış çalışmalardan olan Girdi Tedarik Stratejisi, hangi girdilerin yabancı ve/veya yerli kaynaklarla ikame edilebileceğini ve üretimi gerçekleştirilebilecek ürünlerin tespit edilmesinde önemli katkılar sağlamıştır.

81 ilimizin daha nitelikli ihraç ürünlerini üretebileceği düşüncesi, hayata geçirilmiş olan “İl il Dış Ticaret Potansiyeli” çalışması sonucunda kesinlik kazanmıştır. Ayrıca önümüzdeki dönemlerde ihracat seferberliğine en büyük katkı illerimizde uygulanan bu sistem sonucunda olacaktır.

“Küresel Ticarete Türkiye’nin Yeniden Konumlandırılması: Dış Ticarete Yeni Rotalar” “çalışması ile 73 ülkede 1243 sektör Türkiye’nin rekabetçiliği anlamında analiz edildi”.

Türkiye'nin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının getirilmesinde anahtar rolü üstlenmesi, Ekonomi Bakanlığı bünyesinde, ihracat, üretim ve yatırım zincirinin tek bir çatı altında toplanması ve bu yapının ihracat teşviklerine ilave olarak yatırım teşviklerinden de sorumlu olması sonucunda gerçekleşmiştir.

Bu bağlamda, "Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ekonomi Bakanlığı'na dönüştürülmüş, Hazine Müsteşarlığı bünyesinde yer alan Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü ile Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü de Ekonomi Bakanlığı'na bağlanmıştır. Ayrıca, döviz getirici hizmetler ve yurt dışı yatırımların sorumluluğu da Ekonomi Bakanlığı'na verilmiştir".

Türkiye'nin yatırım cazibe merkezi haline gelmesi hiç kuşkusuz Ekonomi Bakanlığı bünyesinde yer alan Serbest Bölgelerin yeni bir anlayışla yapılandırılmasına bağlıdır. Ayrıca Ekonomi Bakanlığı'nın, Türkiye'yi yatırım cazibe merkezi haline getirmesinin yanında, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye çekilmesi anlamında Başbakanlık Yatırım, Destek ve Tanıtım Ajansı ile birlikte uygulamaya koymuş olduğu "yatırımcı avcılığı" sisteminin, Türkiye ekonomisine üretim, istihdam, ihracat olarak yansıtacağı, Türkiye'yi zenginleştireceği ve 2023 hedeflerine ulaşılmasında yardım edeceği kuşkusuzdur.

Ekonomi Bakanlığı'nın böylesine önemli görev ve sorumlulukları üstlenmesi Türkiye'ye hizmet anlamında büyük önem taşımaktadır. Ayrıca üstlendiği bu görev ve sorumlulukları eksiksiz yerine getireceğinden hiç kimsenin kuşkusu olmamalıdır.

Hedeflenen bu başarıya ulaşmada en büyük görev ve sorumluluklar, Ekonomi Bakanlığı'nın bütün personellerine düşmektedir.

En alt biriminden en üst birimine kadar Ekonomi Bakanlığı bünyesinde çalışanların hepsi, büyük bir sorumluluk ve azimle bu görevlerini başarılı bir şekilde yerine getireceklerdir.

2.16. YATIRIM TEŞVİK VE DESTEKLEMELERLE İLGİLİ YAPILAN AKADEMİK ÇALIŞMALAR

Gazi Üniversitesi'nde Yüksek Lisans tezi olarak yapılan bir çalışmada Atamer (2015); ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli bir fonksiyona sahip olan özel sektör yatırımlarının ülkeye çekilebilmesi için öncelikle yatırım oranlarının iyileştirilmesinden, yatırımcı dostu bir ekonomik ortamdan bahsetmektedir. Yine bu çalışmada, teşvik tedbirlerinin çeşitliliğinin artırılmasının ve geniş bir yelpazede farklı destek unsurlarının devreye sokulmasının önemine değinilmiştir. Ayrıca bu çalışmada, teşviklerin açık bir şekilde belirleyerek şeffaf ve objektif kriterler çerçevesinde sağlanmasının gerekliliğinden, kurallara dayanmayan şekilde tasarlanan teşviklerin yolsuzluk ve bilgi asimetrisine neden olacağına değinilmiştir.

Bir başka çalışma ise İstanbul Üniversitesi'nde Yüksek Lisans Tezi olarak İnce (2008)'ye aittir. İnce; “Ülkemizde uygulanan teşvik sistemi Ankara odaklı bir sistemdir. Yerel yönetimlerin yatırımlara sağlanan teşviklerde yönlendirici etkilerinin son derece sınırlı olması istenilen sonuçların alınamamasının nedenlerinden biridir. Teşvik sisteminin getirdiği bürokrasi yükü yatırımcıları, yatırım yapmaya teşvik edeceği yerde bazı durumlarda yatırımdan soğutmaktadır. Küçük bir yatırım teşvik sisteminin gerçekleşebilmesi için gerekli olan formalitelerin sadece Ankara'da tamamlanabilecek olması teşvik sisteminin ne ölçüde merkezi olduğunun bir kanıtıdır. İl sınırları içerisinde yatırımlara sağlanacak bazı teşviklerin bürokratik işlemlerini yerel yönetimler eliyle yaptırmak hem zaman hem de işgücü açısından son derece tasarruflu olacaktır. Türkiye'de uygulanan yatırım teşvik sisteminin diğer önemli bir sorunu da değişken yapısı, karmaşıklığı ve çok başlılığıdır. Hemen hemen her sene yatırım teşvik sisteminde büyük değişikliklere gidilmesi sistemden bazı teşvik önlemlerinin çıkartılırken yerine yeni teşvik önlemlerinin eklenmesi, uygulamadaki teşvik tedbirlerinin birçok kanun, yönetmelik, tebliğ, bakanlar kurulu kararnamesi ile karmaşık bir halde olması uygulamada sorunlara yol açmaktadır.” şeklinde ifade etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONYA'DA YATIRIM TEŞVİK VE DESTEKLERİNİN DURUMU, PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. METODOLOJİ

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin nasıl toplandığı ve verilerin nasıl analiz edildiğine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

3.1.1. Araştırmanın Tipi

Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modelleri geçmişte veya halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2014: 77).

3.1.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, 2005-2012 yılları arasında Konya'da bütün teşvik ve destek alan tüm şirketlerdir. Çalışmada tüm şirketler dikkate alındığı için çalışmanın evreni aynı zamanda çalışmanın örneklemini de teşkil etmektedir.

3.1.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Tekniği ve Araçları

Araştırmada tarama modellerinden belgesel tarama tekniği kullanılmıştır. Belgesel tarama tekniği, var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya denir. Tarananlar; geçmişteki olguların anında iz bıraktığı, resim, film, plak, ses ve resim kayıtlı bantlar, araç gereç, bina heykel vb., kalıntılarla; olgular hakkında sonradan yazılmış her türlü mektup, rapor, kitap, ansiklopedi, resmi ve özel yazı ve istatistikler, tutanak, anı, yaşam öyküsü vb. 'dir (Karasar, 2014:183). Araştırmada, DPT raporları,

Ekonomi Bakanlığı raporları, Hazine Müsteşarlığı raporları ve Konya Valiliği ekonomik raporları belge olarak incelemeye tabi tutulmuştur.

3.1.4. Araştırmanın Soruları

Araştırmada yatırım teşviklerinin ve desteklerinin dağılımında etkinliğin artırılması için yapılması gereken uygulamaların tespiti amaçlanmıştır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

- a. Ülkemiz ve yatırımcılar açısından teşvik politikalarında verimliliği artırmaya yönelik nasıl bir çalışma yapılmalıdır?
- b. Ülkemiz ve yatırımcılar açısından teşvik politikalarında etkinliği artırmaya yönelik nasıl bir çalışma yapılmalıdır?
- c. Problemleri azaltmak için nasıl bir geliştirici devlet politikaları izlenmelidir?
- d. Konya ilinin gelecekte yeni yatırımlar ve yatırımcılar için avantajlı bir cazibe merkezi özelliğini kazanabilmesi için neler yapılmalıdır?
- e. Konya'nın destek ve teşviklerden daha fazla yararlanması nasıl sağlanabilir?

3.2. BULGULAR

3.2.1. Konya İli Hakkında Genel Bilgiler

2013 yılında yapılan adrese dayalı nüfus kayıt sistemi uyarınca, Konya ilinin nüfusu 2.079.225 kişi olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte senelik nüfus artış hızı % 13,4 ve kilometre kare başına düşen kişi sayısı ise 53 olarak gösterilmiştir. Yine yapılan bu adrese dayalı kayıt sistemine göre il merkezinin nüfusu 1.185.436 kişi olarak belgelenmiştir. Konya'nın coğrafi, ekonomik, sanayi, tarım, hayvancılık sektörlerine ait bilgiler aşağıdadır (<http://www.konya.gov.tr> 2013; <http://www.coğrafya.gen.tr>: 2016; <http://www.kto.org.tr>, 2016; Ar, 2009:113);

Tablo 9. Türkiye Ve Konya İli Karşılaştırmalı Nüfus Göstergeleri

	TOPLAM NÜFUS		YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZI (BİNDE)		NÜFUS YOĞUNLUĞU	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013
KONYA	2.052.281	2.079.225	6,7	13	53	53
TÜRKİYE	75.627.384	76.667.864	12	13,7	98	100

Kaynak: (<http://www.konya.gov.tr>)

3.2.1.1. Genel Coğrafi Durum

Konya ili, Türkiye'nin hemen hemen ortasında İç Anadolu Bölgesinin güneyinde yer almaktadır. Konya topraklarının büyük çoğunluğu İç Anadolu bölgesinin geniş düzlükleri üzerinde bulunmaktadır. İlin güney ve güney batı bölümleri Akdeniz bölgesinin içine dâhil olmaktadır. Konya'nın coğrafi koordinat sistemine göre dünya üzerindeki konumu 36-41 ve 39-16 kuzey enlemleri ile 31-14 ve 34-26 doğu boylamları arasına rastlamaktadır. İlin yüz ölçümü, göller hariç, 38257 kilometre karedir. Konya bu özelliği ile Türkiye'nin yüz ölçümü bakımından en büyük ili unvanını taşımaktadır. Ortalama yükseltisi ise 1016 metredir. Komşuları kuzeyde Ankara; batıda Isparta, Afyonkarahisar, Eskişehir; güneyde İçel, Karaman, Antalya ve doğuda ise Niğde ve Aksaray illeridir (Ar, 2009: 113).

3.2.1.2. Ekonomik Durum

Tarımsal faaliyetler ve özellikle de buğday tarımı Konya ilinin ekonomisinin temel taşlarını oluşturmaktadır. Türkiye'nin buğday ambarı olarak nitelenen Konya ilinde, çalışan nüfusun % 75'i tarım, hayvancılık, balıkçılık, avcılık ve ormancılık gibi faaliyetlerle uğraşmaktadır. Öyle ki yıllık safi gelirin yaklaşık olarak % 40'ı tarım

sektöründen elde edilmektedir. Konya’da tarıma elverişli olan toprakların oranı yaklaşık olarak % 90’ın üzerindedir. Ekili arazilerin büyük bölümü ise tahıla tahsis edilmiştir. İl genelinde yetiştirilen başlıca tarım ürünleri, buğday, şeker pancarı, ayçiçeği, patates, soğan ve haşhaştır. Ereğli ve Akşehir yöreleri ise sebzeciliğin geliştiği yörelerdir. Bunun haricinde Ereğli yöresinde bağcılık faaliyetlerine de büyük önem verilmektedir. Beyşehir yöresinde mantarı andıran göbek bitkisi yaygındır. En çok yetiştirilen meyve türleri ise, elma, armut, erik, kiraz ve vişnedir.

Konya ili tarım alanında modern araçların kullanımı açısından da oldukça gelişmiştir. Ayrıca il topraklarının geneli, Tuz Gölü kenarı hariç olmak üzere, alüvyonlu topraklardır. Bu topraklar zirai faaliyetler için en müsait olan topraklardandır. Bu bağlamda böylesine verimli olan toprakların gerektiği gibi sulanabildiği takdirde Macaristan Ovaların bile daha verimli olacağı kesindir (<http://www.konya.gov.tr>; <http://www.cografya.gen.tr>).

Konya ili su varlığı açısından zengin olduğu için, pompalama imkânı söz konusu değildir. Öyle ki göl suları yükselince etrafı su basmaktadır. Örneğin Beyşehir Gölü 1 cm yükseldiğinde 7 milyon metre küp suyun toplandığı görülmektedir. Bu sudan pompalar yardımı ile saniyede 22 metre küp suyun çekildiği görülür. Ancak saniyede 60 ila 70 metre küp suyun çekilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu gerçekleşmeyince etrafta yer alan dikili arazileri su basmaktadır. Ancak asıl problem var olan sudan gerektiğince yararlanamamaktır. Öyle ki ovada yer alan 200 bin hektar sulanabilir arazinin sadece dördte biri sulanabilmektedir. Konya’nın ortalama yüzölçümü göller de dâhil olmak üzere 43 bin 845 kilometre kare iken Belçika’nın yüzölçümü 30 bin 507 kilometre karedir (www.cografya.gen.tr)

Ovanın sahip olduğu zengin su kaynakları iyi değerlendirildiğinde Konya Ovası dünyanın en verimli ovaları arasında yer alacaktır. Unutulmamalıdır ki Konya Ovası yoğun tarım faaliyetlerini gerçekleştirmek için avantajlı birçok özelliğe sahiptir. Bu bağlamda devlet, Konya Ovasının sulanması çalışmalarına son dönemlerde yoğun bir şekilde ağırlık vermiştir (<http://www.konya.gov.tr> 2013; <http://www.cografya.gen.tr>).

Hayvancılık: Konya ilinin sahip olduğu geniş çayır ve meralar hayvancılık faaliyetlerinin yapılmasında büyük avantajlar sağlamaktadır. Beslenen hayvanlar ise koyun, kıl keçisi, tiftik keçisi ve sığırdır. Ayrıca arıcılık faaliyetleri de gelişmiştir.

Ormancılık: Konya ili, orman alanlarının varlığı açısından oldukça fakirdir. Yaklaşık 600 bin hektarlık orman alanına ve 200 bin hektara yakın fundalık alanına sahiptir. Ormanların daha çok Beyşehir, Seydişehir, Akşehir, Taşeli platosu, Karaman, Bozkır, Hadim ve Ereğli ilçelerinde yer aldığı görülmektedir. Orman içinde 155, orman kenarında 120 köy vardır. Bu ormanlarda yılda yaklaşık olarak 140 bin metre küp sanayi odunu ve 104 bin civarında yığın durumunda yakacak odun elde edilmektedir.

Madencilik: Maden açısından Konya ilinin zengin olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki Seydişehir yakınlarında Türkiye'nin en zengin boksit yatakları yer almaktadır. Bununla birlikte tuz üretimi açısından da Konya ili önde gelmektedir. Ayrıca Konya'da çıkarılan diğer önemli madenler de cıva, manyezit, linyit ve barittir.

Sanayi: Konya ili incelendiğinde oldukça hızlı gelişme gösteren işyerlerinin burayı sanayi şehri haline getirmeye başladığını görmek mümkündür. Bu ilin sanayi sistemleri çoğunlukla tarımsal faaliyetlere dayalı olarak gelişme göstermektedir. Bu ildeki sanayi faaliyetlerinin geçmişi incelendiğinde 1960'dan sonra hızlı bir gelişmenin yaşandığı görülmektedir. Bu yıla kadar Konya ilinde, 1937 yılında kurulan Sümerbank Pamuklu Sanayi Tesisi ve 1954 yılında faaliyete geçen Şeker Fabrikası bulunmaktaydı. 1960 yılından sonraki dönemde sanayinin imalat üzerine hızlı bir gelişme gösterdiği açıkça görülmektedir. Ayrıca 10 kişiden fazla iş görene istihdam sağlayan kurumların sayısının 300 olduğu ve Konya'da yer alan 9 şirketin Türkiye'nin 500 büyük şirketleri arasında bulunması da dikkat çeken diğer bir noktadır.

“1963'te faaliyete geçen Çimento Fabrikası, 1960'ta kurulan Seydişehir Alüminyum Tesisleri Konya'da 1960-1970 dönemleri arasında faaliyete geçen sanayi tesisleridir. 1970'ten bugüne sanayi alanında çok hızlı bir gelişme gösteren Konya ilinde, Bağdaş Metal ve Ağaç İşleri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi, Çumpaş “Çumra Patates ve Zirai Ürünleri Değerlendirme Anonim Şirketi, ” Konaltaş Alüminyum Tüp Fabrikası, Akalsan Akşehir Tel Fabrikası, Yem Fabrikaları, Ilgın Şeker Fabrikası, Süt

ve Yağ üreten Aksantaş, Ersu Meyve Suyu ve Gıda Sanayi Anonim Şirketi, Geniş Genel Gıda Sanayi Anonim Şirketi, Şekerli Gıda maddeleri üreten Özsan Şekerleme ile Ece Şekerleme Fabrikaları, rafine tuzu üreten Cihankur Anonim Şirketi, Makine ve Motor imal eden Tümosan, Konsantaş Konya Döküm Makina Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi, Maden Sanayi Anonim Şirketi ve Çumra Kâğıt Sanayi 1970 döneminde faaliyete geçen sanayi kuruluşlarından bazılarıdır. Özellikle 8 milyon metrekare alanın üzerinde ve 410 bin metrekarelik kapalı saha içerisinde faaliyet gösteren Tümosan Türk Motor Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi, motor, traktör ve aktarma üretimi açısından Konya'nın bu alanda önemli sanayi kuruluşlarından biridir. Bunların haricinde Türkiye'nin her yerine otomatik un değirmenleri kuran ve komple değirmen makineleri üreten sanayi kuruluşu da Konya sanayisi bünyesinde yer almaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından başlamak itibariyle sürekli bir değişim ve gelişim gösteren Konya sanayisi, Türkiye'nin tahıl ambarı olma özelliğinin yanında çimento ve şeker fabrikaları gibi ağır sanayi tesislerine sahip olması ve 1970 sonrasında kurulan küçük ve orta işletmelerinin de olması bu ilin KOBİ başkenti olduğuna büyük bir kanıttır. Günümüzde Konya ili, toplam 31 sanayi kuruluşu, yaklaşık 32 bin civarındaki küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri, resmi organize sanayi bölgeleri ve özel organize sanayi bölgelerine sahip olması açısından Türkiye'nin parlayan yıldızlarından biridir. İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya'dan sonra Türkiye'de en fazla istihdamın sağlandığı il, Konya ilidir”.

Konya ilinin sanayi yatırımları açısından sahip olduğu avantajları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Düşük kiralı ve düz arazilerin varlığının yanında güçlü bir girişimci ruha da sahip olması,
- Deprem riskinin en az olduğu bölgeler arasında yer alması,
- Metal dayanıklılığı sağlayan kuru hava,
- Sürekli bir şekilde artış gösteren nitelikli iş gücüne sahip olması,
- Farklı alanlarda uzman bireylerinin yanında mühendislik alanında da uzmanlaşmış öğretim üyeleri ve yaklaşık 80 binin üzerinde üniversite öğrencisine sahip olması,

- Sahip olduğu Teknokent özelliği,
- Beş yıldızlı otelleri sayesinde güvenli, kaliteli ve oldukça uygun konaklama imkânları sunması,
- 2011 yılında ulaşım faaliyetlerini kolaylaştırmak amacıyla hizmete giren yüksek hızlı tren imkânı,
- Konya ovasında sulu tarım sisteminin yaygınlaşmasını sağlayacak olan ve kısa sürede tamamlanması beklenen Mavi Tünel projesi,
- Türkiye ve dünyanın TÜBİTAK destekli en büyük bilim merkezi olan Konya Bilim Merkezine sahip olmasıdır.

Yukarıda ifade edilen bu avantajlar, Konya'nın sanayi yatırımları açısından sahip olduğu niteliklerin sadece bir kısmıdır. Dolayısıyla bu avantajların yatırım olarak dönüşebilmesi teşvik ve desteklerden büyük oranda yararlanılmasına bağlıdır. Öyle ki bu avantajlar yatırımcıların dikkatini çekebilmekte en büyük araç görevini üstlenmektedir. Konya ilinin ekonomik, sosyal ve sanayi alanları açısından hızlı bir gelişme gösterdiği diğer tüm kurumlarca da onaylanmıştır.

Türkiye bağlamında aranan su pompalarında olan Derinkuyu Su Pompaları Sanayi, Konya'da yer altı su kaynaklarından yararlanmak amacıyla faaliyete geçmiştir. Ayrıca kurutma fırınları, çelik yapılar, kalorifer kazanı, buhar kazanı, ısıtma ve havalandırma gibi sistemlerde üretilmektedir. Yaklaşık 40.000 ton alüminyum üretebilecek kapasitede olan Seydişehir Alüminyum Fabrikası yılda 120.000 ton alüminyum işlemektedir. Bunlar haricinde Türkiye'de tek torna aynası imal eden kuruluş olan Komtaş'ta Konya'da ter almakta olup senede üç vardiyada 21.000 adet torna aynası imal edebilecek kapasitededir. Sonuç itibari ile Konya, gelecekte güçlü bir sanayi merkezi hâline gelmeye hazır bir ildir.

Ulaşım: Kara yolu, hava yolu ve demir yolu ulaşımı bakımından zengin olan Konya ili, özellikle de 7 yöne uzanan karayolu ağı ile Anadolu'nun her köşesine ve ilçelerine bağlanmaktadır.

Türkiye'nin en uzun karayolu ağına sahip olan Konya'da devlet yolları 1652 km, il yolları 1500 km olup toplam karayolu uzunluğu ise 3152 km'dir. Konya'nın ilçe ve

merkezlerinden geçen demiryolu hattı: Karaman'dan başlamak suretiyle Konya istikametinden Kurtalan'a kadar uzanmaktadır. Konya-Karaman-Ulukışla-Yenice-Adana hızlı tren projesinin ilk etabı olan Konya-Karaman hızlı tren projesinin ilk etabına başlanmıştır. Konya'nın Türkiye'nin üç büyük şehri olan İstanbul, Ankara ve İzmir'e daha kısa sürede ulaşımını sağlamak amacı ile Ankara-Konya ve Konya-Eskişehir hızlı tren demiryolları hattı tamamlanmış olup seferler başlamıştır. Ankara-İstanbul hızlı tren seferlerinin başlaması ile birlikte Konya-İstanbul hızlı tren seferleri başlayacak olup seyahat süresi 3 saat 30 dakikaya düşecektir. Konya havaalanı 2000 yılında hizmete girmiş olup yenilenen terminal binası ile 23 bin 640 metrekare kapalı alana sahiptir. Kargo taşımacılığı yapılan havaalanları arasında Konya havaalanı da yer almaktadır.2013 yılında Konya havaalanında 8.371 ton yük trafiği gözlenmiştir. Dış hatlardan gelen ve giden uçak sayısı 721 adet olup iç hatlardan gelen ve giden uçak sayısı ise 7.050 adettir. Bunların haricinde Selçuk Üniversitesi kampüsünden başlayarak şehir merkezine ve oradan da yeni adliye binasına kadar uzanan Hafif Raylı Sistem hattı, şehir içi ulaşımı rahatlatmak bakımından büyük önem taşımaktadır.

3.3. YENİ TEŞVİK SİSTEMİNE GÖRE KONYA'DA TEŞVİK DURUMU

Hazırlanan yeni teşvik sisteminin esas hedefleri; bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak, desteklenecek yatırım konularında ölçek ekonomisi beklentilerini öne çıkarmak, sektörel birleşmeyi desteklemek, rekabet gücünün arttırılmasını sağlayan ve Ar- Ge içeriği açısından teknolojisi yüksek, donanımlı ve gelişmiş özelliğe sahip büyük ölçekli yatırımlara destek olmak şeklinde sınıflandırılabilir. Hazırlanan yeni teşvik sistemi ile ülkemiz, 4 farklı bölgeye bölünmüş ve bu bölgelerde bulunan illerin, sektörel sınıflandırmalara bağlı olarak yatırım teşviklerinden yararlanacağı belirtilmiştir. Bu yeni teşvik programına göre Konya 3. Bölgede yer alacak ve il genelinde kullanılan TL cinsinden kredilerde 3 puan, döviz kredilerinden ise 1 puan faiz desteği sağlanacaktır. Büyük ölçekli proje yatırımları ile bölgesel ölçekteki desteklerden yararlanacak olan yatırımlara yeni yatırım yerleri tahsis edilecektir (Ar, 2009: 118).

Uygulamaya konulacak olan yatırımlarda devletin yapacağı destek hakkında 2012/3305 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca, Konya ili genelinde

gerçekleştirilmesi düşünölen yatırımlar için sağlanacak devlet desteği unsurları aşağıda belirtilmiştir (Konya İli Sosyo-Ekonomik Rapor, 2014);

“Genel Teşvik Uygulamaları:

- Gümrük Vergisi Muafiyeti getirme,
- Katma Değer Vergisi (KDV) sistemini uygulama”,

“Bölgesel Teşvik Uygulamaları:

- Gümrük Vergisi Muafiyeti getirme,
- KDV sistemini uygulama,
- Vergi İndirimi sağlama,
- Sigorta Primi ve İşveren Hissesi Desteği sağlama,
- Yatırım Yeri Tahsis etme”,

“Büyük Ölçekli Yatırımlar:

- Gümrük Vergisi Muafiyeti getirme,
- KDV sistemini uygulama,
- Vergi İndirimi sağlama,
- Sigorta Primi ve İşveren Hissesi Desteği sağlama,
- Yatırım Yeri Tahsis etme”,

“Stratejik Yatırımlar:

- Gümrük Vergisi Muafiyeti getirme,
- KDV sistemini uygulama,

- Vergi İndirimi sağlama,
- Sigorta Primi ve İşveren Hissesi Desteği sağlama,
- Yatırım Yerleri Tahsis etme,
- Faiz Desteği sağlama,
- KDV iadesi”

Konya Yeni Teşvik Sisteminde 2. Bölgede Yer Alıyor.

Bunların dışında Tablo 10’da, Konya ili genelinde desteklenmesi amaçlanan sektörler ve buralara ayrılan asgari sabit yatırım tutarları gösterilmiştir. Yeni teşvik sisteminde Konya ili genelinde desteklenmesi amaçlanan sektörler ve buralara ayrılmış asgari sabit yatırım miktarları, ekonomik ölçek kriterleri ve bölgesel özellikler dikkate alınarak sınıflandırılmıştır (Ar, 2009: 118).

Tablo 10. Konya İlinde 2014 Yılı İçerisinde Desteklenmesi Amaçlanan Sektörler Ve Buralara Ayrılmış Asgari Sabit Yatırım Miktarları

TEŞVİKLERDEN YARARLANACAK SEKTÖRLER	2. BÖLGE
Entegre Damızlık Hayvancılık Yatırımları Dahil Olmak Üzere Entegre Hayvancılık Yatırımları (Asgari Kapasite Şartlarına Uymayan Yatırımlar Hariç)	1 Milyon TL
Su Ürünleri Yetiştiriciliği	1 Milyon TL
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	2 Milyon TL
Tekstil Ürünleri İmalatı (Şartları Sağlamayan İplik ve Dokuma Yatırımları Hariç)	Tekstilin Aprelenmesi Yatırımları İçin 10 Milyon TL, Diğer Yatırım Konularında 2 Milyon TL
Derinin Tabaklanması ve İşlenmesi	1 Milyon TL
Bavul, El Çantası, Saraciye, Ayakkabı vb. İmalatı	1 Milyon TL
Ağaç ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç), Hasır ve Buna Benzer Örülerek Yapılan Maddelerin İmalatı	3 Milyon TL
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	10 Milyon TL
Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	3 Milyon TL
Kimyasal Gübre ve Azotlu Bileşenlerin İmalatı	3 Milyon TL
Pestisit (Haşarat İlacı) ve Diğer Zirai-Kimyasal Ürünlerin İmalatı	3 Milyon TL
İlaç/Eczacılıkta ve Tıpta Kullanılan Kimyasal ve Bitkisel Kaynakları Ürünlerin İmalatı	3 Milyon TL
Parfüm İle Kozmetik ve Tuvalet Malzemeleri İmalatı	1 Milyon TL
Patlayıcı Madde İmalatı	2 Milyon TL
İç ve Dış Lastik İmalatı	3 Milyon TL
Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı (Cam ve Cam Ürünleri, Fırınlanmış Kilden Kiremit, Briket, Tuğla ve İnşaat Malzemeleri, Çimento, Hazır Beton ve Harç Hariç)	3 Milyon TL
Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı (Çok Katlı Yalıtım Camları, Kiremit, Briket, Tuğla ve İnşaat Malzemeleri, Çimento, Hazır Beton ve Harç Hariç)	3 Milyon TL
Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı (Fırınlanmış Kilden Kiremit, Briket, Tuğla ve İnşaat Malzemeleri, Çimento, İnşaat Amaçlı Beton Ürünleri, Hazır Beton, Harç, Çok Katlı Yalıtım Camları Hariç)	3 Milyon TL
Düz Cam, Düz Camın Şekillendirilmesi ve İşlenmesi (Çok Katlı Yalıtım Camları Hariç), Çukur Cam ve Cam Elyafı İmalatı	3 Milyon TL
Düz Cam, Düz Camın Şekillendirilmesi ve İşlenmesi (Çok Katlı Yalıtım Camları Hariç), Çukur Cam, Cam Elyaf ve Camdan Elektrik İzolatörleri ve Seramik Yalıtım Malzemeleri İmalatı	3 Milyon TL
Seramikten Yapılan Sıhhi Ürünler, Seramik Yalıtım Malzemeleri, Seramik Karo ve Kaldırım Taşı İmalatı	3 Milyon TL

Tablo 10'un devamı

İnşaat Amaçlı Beton Ürünleri İmalatı	3 Milyon TL
Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı; İnşaat Amaçlı Beton Ürünleri İmalatı, Kireç, Alçı	3 Milyon TL
İnşaat Amaçlı Beton Ürünleri İmalatı ve Isı veya Ses İzole Edici Eşya ve Karışımlar	3 Milyon TL
Demir-Çelik Dışındaki Ana Metal Sanayi, Metal Döküm Sanayi	3 Milyon TL
Metal Eşya	3 Milyon TL
Merkezi Isıtma Radyatörleri ve Kazanlarının İmalatı, Buhar Kazanı İmalatı (Merkezi Kalorifer Kazanları Hariç)	3 Milyon TL
Makine ve Teçhizat İmalatı	3 Milyon TL
Sınai Kalıp	3 Milyon TL
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşlem Makineleri İmalatı	3 Milyon TL
Elektrikli Makine ve Cihazları İmalatı	3 Milyon TL
Radyo, Televizyon, Haberleşme Teçhizatı ve Cihazları İmalatı	3 Milyon TL
Tıbbi Aletler Hassas ve Optik Aletler İmalatı	1 Milyon TL
Motorlu Kara Taşıtı ve Yan Sanayi	Yatırım Tutarı 50 Milyon TL; Motorlu Kara Taşıtları Yan Sanayinde Yatırım Tutarı 3 Milyon TL
Hava Taşıtları ve Motorlarının Bakım ve Onarımı	3 Milyon TL
Motosiklet ve Bisiklet Üretimi	3 Milyon TL
Mobilya İmalatı (Sadece Metal ve Plastikten İmal Edilenler Hariç)	3 Milyon TL
Mobilya İmalatı (Sadece Plastikten İmal Edilenler Hariç)	3 Milyon TL
Oteller	3 Yıldız ve Üzeri
Öğrenci Yurtları	100 Öğrenci
Soğuk Hava Deposu Hizmetleri	1.000 Metrekare
Lisanslı Depoculuk	2 Milyon TL
Eğitim Hizmetleri (Okul Öncesi, Eğitim Hizmetleri Dahil, Yetişkinlerin Eğitilmesi ve Diğer Eğitim Faaliyetleri Hariç)	1 Milyon TL
Hastane Yatırımı, Huzurevi	Hastane: 1 Milyon TL Huzurevi: 100 Kişi
Akıllı Çok Fonksiyonlu Teknik Tekstil	1 Milyon TL
Atık Geri Kazanım veya Bertaraf Tesisleri	1 Milyon TL
Kömür Gazı Üretimi (Sentez Gazı)	50 Milyon TL
Seracılık	40 Dekar

Kaynak: <http://www.konya.gov.tr>

Tablo 11. Sigorta Primi ve İşveren Hissesi Destek Süreleri

BÖLGELER	31/12/2013 TARİHİNE KADAR (BU TARİH DAHİL) BAŞLANILAN YATIRIMLAR	1/1/2014 TARİHİNDEN İTİBAREN BAŞLANILAN YATIRIMLAR
1	2 YIL	-
2	3 YIL	-
3	5 YIL	3 YIL
4	6 YIL	5 YIL
5	7 YIL	6 YIL
6	10 YIL	7 YIL

Kaynak: <http://www.konya.gov.tr>

2. bölgede yer alan Konya ili, 31.12.2013 tarihine kadar başlanılan yatırımlar sonucunda elde ettiği sigorta ücretleri ile işverenlerin ayırdıkları payların da desteğinden faydalanabilmektedir.

Tablo 12. Vergi İndirimi Oranları

BÖLGELER	BÖLGESEL TEŞVİK UYGULAMALARI		BÜYÜK ÖLÇEKLİ YATIRIMLAR	
	YATIRIMA KATKI ORANI %	KURUMLAR VERGİSİ VEYA GEVLİR VERGİSİ İNDİRİM ORANI (%)	YATIRIMA KATKI ORANI (%)	KURUMLAR VERGİSİ VEYA GELİR VERGİSİ İNDİRİM ORANI (%)
1	10	30	20	30
2	15	40	25	40
3	20	50	30	50
4	25	60	35	60
5	30	70	40	70
6	35	90	45	90

Kaynak: <http://www.konya.gov.tr>

Konya ili bölgesel teşvik uygulamalarından ve büyük ölçekte yapılan yatırımlardan alınan vergilerden de % 40 oranında faydalanabilmektedir. Ancak,

31.12.2013 tarihine kadar yatırıma bağlanmış olması halinde uygulanması düşünülen indirim oranları ile yatırıma katkı oranları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 13. Vergi İndirimi Oranları

BÖLGELER	BÖLGESEL TEŞVİK UYGULAMALARI		BÜYÜK ÖLÇEKLİ YATIRIMLAR	
	YATIRIM A KATKI ORANI %	KURUMLAR VERGİSİ VEYA GEVLER VERGİSİ İNDİRİM ORANI (%)	YATIRIMA KATKI ORANI (%)	KURUMLAR VERGİSİ VEYA GELİR VERGİSİ İNDİRİM ORANI (%)
1	15	50	25	50
2	20	55	30	55
3	25	60	35	60
4	30	70	40	70
5	40	80	50	80
6	50	90	60	90

Kaynak: <http://www.ekonomi.gov.tr>

Konya ili yatırım teşvik belgesinde Türkiye genelinde alınan belge sayısına göre 7. sıradadır (2013). Yatırım teşvik belgelerinin illere göre dağılımında ilk 10 il aşağıda tablo 14'de gösterilmiştir:

Tablo 14. Teşvik Belgesi Sayıları

SIRA NO	İL	2013 YILI YATIRIM TEŞVİK BELGESİ SAYISI
1	İSTANBUL	655
2	ANKARA	252
3	BURSA	245
4	İZMİR	214
5	GAZİANTEP	208
6	KOCAELİ	163
7	KONYA	162
8	ŞANLIURFA	138
9	TEKİRDAĞ	138
10	ANTALYA	133

Kaynak: <http://www.konya.gov.tr>

Konya ili, alınan yatırım teşvik belgesi adedine göre, Türkiye genelinde yedinci sıradadır (T.C. Konya Valiliği, 2015: 1-36)

Tablo 15. Konya İline 2004-2013 Yılları Arasında Uygulanan Yatırım Teşvik Belgeleri Sayısı

YIL	YATIRIM TEŞVİK BELGESİ (ADET)	TÜRKİYE SIRALAMASI
2004	157	5
2005	162	5
2006	103	6
2007	86	7
2008	118	7
2009	99	4
2010	238	2
2011	253	2
2012	198	5
2013	162	7

Kaynak: (T.C. Konya Valiliği, 2015: 1-36)

2004-2013 yılları arasında Konya'nın yatırım teşvik belge sayısı ve Türkiye genelindeki sıralamasından da görüleceği üzere (Tablo 15) 2010 ve 2011 yıllarında genel sıralamadaki ikinciliği dikkat çekmektedir (Konya Valiliği, 2015: 1-36).

3.4. KONYA BÖLGESİ İÇİN YENİ YATIRIM TEŞVİKLERİ

Konya ilinde bölgesel desteklerden yararlanabilmek için yatırım yapılacak sektörün Konya için desteklenen sektörler arasında olması gerekmektedir. Ayrıca yatırımın Bölgesel Teşvikler kapsamına girmesi için gerekli asgari yatırım tutarını sağlayıp sağlamadığını ve Konya ilinde gerçekleştirilebilecek Bölgesel Teşvik 'den yararlanabilecek yatırım konuları ekte gösterilmiştir.

3.5. TARTIŞMA

Yatırım teşvikleri, yatırımların belli yörelere ve sektörlerle yönlendirilmesini sağlamaktadır. Diğer politika araçlarına göre etkilerini daha kısa sürede gösteren yatırım teşvikleri, devletlerin özellikle kriz dönemlerinde iktisadi hayata müdahalede sıklıkla başvurdukları bir araç olmaktadır. Öte yandan, yatırım teşviklerinin maliyetleri ve haksız rekabete yol açmaları yönündeki endişeler teşviklerin etkinliğinin

sorgulanmasına yol açmaktadır. Bu nedenle de, faydalarının maliyetlerini aştığı etkin teşvik mekanizmalarının oluşturulması önem kazanmaktadır. Bunun yanı sıra, yatırım teşvikleri ile ekonominin lokomotifleri olarak kabul edilen özel sektör yatırımlarının artırılması amaçlandığından bu kapsamda verilen destekleri yatırımlar üzerindeki etkisi merak konusudur. Ayrıca, ülkemizde yürürlükteki teşvik sistemi çerçevesinde, teşvik uygulamaları ve destek araçları hakkında bilgi verilmektedir. Kurgulanan örnek bir yatırım için, yatırım teşviklerinin çekiciliği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Çalışma kapsamında, aynı zamanda teşviklerin yatırımlar üzerindeki etkisi yatırım teşvik belgelerine ilişkin istatistiklerden yararlanmak suretiyle incelenmektedir. Bu çerçevede, ülkemizde uygulanan yatırım teşvik sisteminin yatırımlar üzerindeki etkisinin olumlu olduğu görülmekle birlikte, bu artışın sürekliliği önemli değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra, teşvik sisteminin düzenli aralıklarla güncel veriler çerçevesinde gözden geçirilmesi ve belirlenen hedeflerin ne ölçüde gerçekleştirdiğinin ortaya konulması önem taşımaktadır.

Ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli bir fonksiyona sahip olan özel sektör yatırımlarının artırılması ve aynı zamanda nitelikli ve katma değeri yüksek yatırımların ülkeye çekilebilmesi için öncelikle yatırım ortamının iyileştirilmesi gerekmektedir. Yatırımcı dostu bir ekonomik ortamda, yatırım teşvikleri ile hedeflenen amaçlara daha kolay ulaşılması beklenmektedir. Gerek literatürdeki çalışmalar gerekse uluslararası kuruluşlarda hâkim olan genel görüş, yatırım ortamı iyileştirilmeden ekonomik teşviklerinden beklenen sonuçlara tam olarak ulaşamayacağı yönündedir.

Teşvik politikaları oluşturulurken, geniş kapsamlı programlar ihtiyaçları çözmeye yetersiz kalmakta bu yüzden de çoğu zaman tercih edilmemektedir. Nitekim belli politika hedeflerini gerçekleştirmek üzere kullanılan teşvikler ile daha genel içerikli teşvik sistemleri arasında bir değiş tokuş (trade-off) bulunmaktadır. Bir teşvik ne kadar spesifik amaçlı olursa, etkisi o kadar kuvvetli olmakta, bu nedenle selektif ve süreli uygulamalara imkan veren teşvik sistemlerinin oluşturulması önerilmektedir.

Diğer yandan, teşvik tedbirlerinin çeşitliliğinin artırılması, teşvik sisteminin yönlendirme gücünü artırmaktadır. Bu nedenle teşvik politikaları oluşturulurken geniş bir yelpazede farklı destek unsurlarının devreye sokulması önem kazanmaktadır. Her

ekonomik ve sosyal probleme aynı tedbir ile müdahale edilmesi arzu edilen sonuçlara ulaşmayı güçleştirdiğinden, teşvik araçlarının çeşitlendirilmesi olumlu bir gelişme olmaktadır. Bu çerçevede, yatırımcılar teşvik edilirken öncelikle ekonominin yapısının göz önünde bulundurularak ve kamu kaynakları dikkate alınarak, yatırımcıları yönlendirme gücü yüksek araçların seçilmesi önerilmektedir.

Ekonomik kalkınma planlanırken, ekonomilerin özel koşulları dikkate alınmalı, uyumlu ve uygulanabilir hedefler doğrultusunda teşvik sistemleri oluşturulmalıdır. Bu süreçte, ekonomilerin yapılarına göre kısa ve uzun dönemde ulaşılabilecek hedefler ortaya konulmalıdır. Örneğin, zayıf yatırım ortamına sahip ülkelerde, yatırım teşvikleri etkin olmamakta ve dolayısıyla bu durum vergi gelirlerinde kayba yol açmaktadır. Bu nedenle de, vergi gelirlerinin yatırım teşviki olarak sunulması yerine kamu mal ve hizmetlerinin üretilmesinde kullanılması önerilmektedir. Diğer yandan bu ülkeler, kısa vadeli çözüm yolu olarak komşu ülkelere karşı dezavantajlı duruma düşmemek adına çoğu zaman teşvik verme yoluna başvurmaktadır. Ancak, bu şekilde verilen teşvikler sorunları ortadan kaldırmamakta ancak hafifletici bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle, uzun dönemde atılacak adımlar ekonomik kalkınmanın kaynağı olarak görülmektedir. Bu kapsamda, daha uzun vadede geniş kapsamlı endüstriyel politika stratejileri geliştirilmeli, hedef sektörler spesifik detayda oluşturulmalı ve teşvik politikaları yatırım promosyon faaliyetleri ile desteklenmelidir. Uzun vadede aynı zamanda, yatırımların önündeki engellerin azaltılmasına ve yatırımlara ilişkin prosedürlerin sadeleştirilmesine odaklanılmalıdır. Burada unutulmaması gereken husus, daha gelişmiş iş ve yatırım ortamının sağlanması yönündeki çabaların süreklilik gerektirmesidir.

Öte yandan, yatırım teşvik politikaları şekillendirilirken teşviklerden yararlanılması için belirlenen kriterlerin koşulsuz olması yerine performansa dayalı olması, izleme ve yaptırım mekanizmalarının bulunması önem taşımaktadır. Bu kapsamda, hükümetler verilecek teşvikleri, hukuki sisteme uyum sağlanması gibi temel yükümlülüklerin yanı sıra, yatırım hedefleri, Ar-Ge, istihdam ve ihracat gibi kriterlere dayandırabilmektedir. Bu doğrultuda, teşvikler yatırımın bulunduğu yere ya da yatırımın göstereceği performansa göre dizayn edilebilmektedir. Ayrıca, bu şekilde verimsiz uygulamalardan kaçınılması mümkün olabilmektedir. İlgili kanunda, düzenlemede veya sözleşmede yer verilecek bir hüküm ile belirlenen kriterlere

uyulmaması durumunda, gelecekte yararlanılabilecek teşviklerin kullandırılmaması veya mevcut teşvikin yasal faizi ile birlikte geri ödenmesi sağlanabilmektedir.

Bu şekilde, yatırım ve istihdam yaratma taahhütlerine uymayan yatırımcılardan verilen teşviklerin geri alınabilmesi için ihtiyaç duyulan düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

Diğer yandan, teşvik araçlarının seçiminde mümkün olduğunca ölçülebilirliği olan teşvikler tercih edilmelidir. Kamuya maliyeti ve sağladığı kamusal fayda yönünden muhasebe edilebilen teşvik araçlarından yararlanılmalıdır. Örneğin, vergi tatili gibi uygulamalarda devletin ne kadar vergiden vazgeçtiği anlaşılammakta ve aynı zamanda firma faaliyetleri takip edilememektedir.

Hükümetler, teşvikleri açık bir şekilde belirlenmiş, şeffaf ve objektif kriterler çerçevesinde sağlamalıdır. Bu uygulamalar ne kadar önceden belirlenmemiş ve kurallara dayanmayan şekilde tasarlanırsa o kadar yolsuzluk, bilgi asimetrisi ve müzakere gücünde dengesizlikler ortaya çıkmaktadır. Bunların dışında, teşvik sağlayan kuruluşların genel toplum yararını gözetmesi ve lobilerden etkilenmemeye çalışması gerekmektedir. Bu nedenle, teşviklerin genel uygulanabilir kanun ve yönetmelikler ile hangi koşullarla ve parametreler çerçevesinde verileceğinin önceden belirlenmesi, hedeflenen politika önceliklerine erişilmesine katkı sağlayacaktır. Bu anlamda, belirli bir tutarın altı için otomatik teşvik uygulamasının; üstü içinse daha esnek ve müzakereye açık teşvik uygulamasının optimum olacağı değerlendirilmektedir.

Bunun yanı sıra, sağlıklı ve güncel bilgi temin edebilecek istatistiki altyapının bulunması teşviklerin değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Ekonomik ve sosyal yapıdaki değişimlere göre şekillendirilen teşvik paketleri ile ancak bu alandaki istatistiki verilerin doğruluğu ve güncelliği ölçüsünde sağlıklı bir yönlendirme yapılabilecektir.

Teşvik sistemlerinin izlenebilir, şeffaf ve bütünleşik bir yaklaşımla tek elden yönetilmesi de önemli görülmektedir. Bu anlamda teşviklerin bütçeye etkilerinin mümkün olduğunca net bir şekilde ortaya konulması ve bunlardan yararlananların

duyurulması gerekmektedir. Bu şekilde, güçlü bir uygulama ile desteklenen ve mümkün olduğunca az sayıda, basit ve anlaşılabilir kanuna dayanan teşvik sistemi ile hedeflenen amaçlara erişilmesi kolaylaşmaktadır.

Yatırım teşviklerinin istenilen sonuçlara ulaşılmasında, etkinliklerini değerlendirmek üzere periyodik olarak gözden geçirilmeleri de önem taşımaktadır. Yatırım teşviklerinin etkileri özellikle uzun dönemde izlenmeli ve sonuçlar kapsamlı bir şekilde değerlendirilmelidir. Böylece, teşvik sistemlerinin uygulama sonuçlarına göre yönetimi kolaylaşmakta ve belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda, sistemin güncellenmesi ve geliştirilmesi mümkün olabilmektedir. Ancak, teşvik politikalarının iyi işleyip işlemediğini belirlemek üzere kontrol edilmesi, kamu idarelerine ilave yük getirmekte, bu nedenle de hükümetlerin teşvik maliyetlerini izlemesi tavsiye edilmektedir.

Teşvik sisteminin düzenli aralıklarla güncel veriler çerçevesinde gözden geçirilmesi ve şeffaf bir yaklaşımla tek elden yönetilmesinin gerekliliğine katılmamak mümkün değil.

Bir başka çalışma ise İstanbul Üniversitesi'nde Yüksek Lisans Tezi olarak İnce (2008)'ye aittir. İnce; "Ülkemizde uygulanan teşvik sistemi Ankara odaklı bir sistemdir. Yerel yönetimlerin yatırımlara sağlanan teşviklerde yönlendirici etkilerinin son derece sınırlı olması istenilen sonuçların alınamamasının nedenlerinden biridir. Teşvik sisteminin getirdiği bürokrasi yükü yatırımcıları, yatırım yapmaya teşvik edeceği yerde bazı durumlarda yatırımdan soğutmaktadır. Küçük bir yatırım teşvik sisteminin gerçekleşebilmesi için gerekli olan formalitelerin sadece Ankara'da tamamlanabilecek olması teşvik sisteminin ne ölçüde merkezi olduğunun bir kanıtıdır. İl sınırları içerisinde yatırımlara sağlanacak bazı teşviklerin bürokratik işlemlerini yerel yönetimler eliyle yaptırmak hem zaman hem de işgücü açısından son derece tasarruflu olacaktır. Türkiye'de uygulanan yatırım teşvik sisteminin diğer önemli bir sorunu da değişken yapısı, karmaşıklığı ve çok başlılığıdır. Hemen hemen her sene yatırım teşvik sisteminde büyük değişikliklere gidilmesi sistemden bazı teşvik önlemlerinin çıkartılırken yerine yeni teşvik önlemlerinin eklenmesi, uygulamadaki teşvik tedbirlerinin birçok kanun, yönetmelik, tebliğ, bakanlar kurulu kararnamesi ile karmaşık bir halde olması uygulamada sorunlara yol açmaktadır.

Teşvik sisteminin karmaşıklığı yatırım teşvik danışmanlığı gibi yeni mesleklerin doğmasına neden olmuştur. Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin bu çok değişken yapı içerisinde faydalanabilecekleri birçok teşvikten habersiz olarak yatırımlarına devam etmeleri teşvik sisteminin etkin olmamasının bir başka göstergesidir. Ayrıca bu istikrarsız yapı yatırım yapacak girişimcilerin önlerini görememesine neden olmaktadır. Değişken ve karmaşık teşvik yapısı merkezi olmasından kaynaklı olarak çok başlıdır. Bu karmaşıklığı yasal düzenlemeler ile tek bir kanun çatısı altında tekrar sade bir şekilde hazırlanması da teşviklerin karmaşıklığını azaltabilmek için önerilebilir” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Teşvik sisteminin karmaşıklığı ve bürokrasi yükünün yatırımcıları, yatırım yapmaktan soğutması doğru bir tespit olarak söylenebilir. İşletmeleri bu karmaşıklıktan ve bürokrasi yükünden kurtarmanın kurumsallaşmanın olumlu etkileri ile olacağı söylenebilir. Kurumsallaşan işletmelerde yapılan işbölümleri ve uzmanlaşmış bireylerin katkısı ile sorunun azalacağı düşünülebilir.

Yine başka bir çalışmada, Arif Köseoğlu (2013)’ nun yatırım teşvikleri belgeleri ile ilgili, 1 Ağustos 2009 ve 31 Temmuz 2013 tarihleri arasında Konya ilinde alınan yatırım teşvik belgelerinin sayısının toplamda 862 adet olduğu belirtilmiş ve bu belgelerden 62 tanesinin yatırımını tamamlaması sonucunda kapatıldığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca bu belgelerdeki toplam sabit yatırım miktarının 5 milyar 118 milyon 744 lira olduğu gösterilen açıklamada şunlarda kaydedilmiştir Bu çalışmaya göre;

- İstihdam edilmesi düşünülen sayı, toplamda 20 bin 849 kişidir. 2009/3305 sayılı kararda Düzey 2 bölgeler dikkate alınmış ve Konya, 3. Bölgede gösterilmiştir ve 3 yıllık bir uygulama süresi içinde, sağlam bir performans sergilemesi dâhilinde İstanbul’dan sonra en fazla yatırım teşvik belgesinin alındığı il statüsüne sahip olmuştur. Konya ilinin 2. Bölgede yer alması 2012/3305 sayılı karar dâhilinde bölgesel desteklerde il düzeyinde değerlendirme yapılması sonucunda olmuştur. Bu uygulama başlayalı yaklaşık 1 yıl olmuştur.
- Senelere göre alınmış olan yatırım teşvik belgeleri incelendiğinde, 2009/15199 sayılı karar gereğince, ilk uygulama seneleri olan 2010 ve

2011 yıllarında yükselme gözlenmiş, fakat 2012 yılına gelindiğinde ise bir düşüş kendini göstermiştir. Bu yeni uygulama, alınan yatırım teşvik belgeleri sayısını azaltmakla birlikte, il genelinde alınmış olan stratejik yatırım teşvik belgeleri ile toplam sabit yatırım gelirinde artışı da beraberinde getirmiştir.

- 2009 yılının Temmuz ayından başlamak suretiyle birer yıl arayla geçtiğimiz dört yıl incelenecek olursa ilk 3 senede alınan yatırım teşvik belgelerinin sayısı sürekli olarak artış göstermiş, son senelerde yeni sistem ile beraber belge teşvik sayılarında düşüş izlenmiştir. 4 yıl içinde görülen artış, yalnızca toplam sabit yatırım tutarında olmuştur. Bunun dışında istihdam rakamları incelendiğinde ilk 2 yıl artış görülürken 3. yılda bir önceki seneye nazaran hafif bir daralma yaşanmış ve 4. yılsonunda hızlı bir düşüş izlenmiştir.
- Alınmış olan bu yatırım teşvik belgelerinin ana yatırım sektörleri incelendiğinde, ilk sırada 572 belge ile imalat sektörü bulunmaktadır. Daha sonra bu sektörü sırasıyla 137 belge sayısı ile tarım sektörü ve 126 belge sayısı ile de hizmet sektörü takip etmektedir. Ayrıca madencilik sektöründe 16 belge, enerji sektöründe ise 11 belge alınmıştır. Tarım sektörüne bakıldığında ise hayvancılık alanında yapılan yatırımların ön plana çıktığı görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sermaye birikiminin toplumun verimsiz kesimlerinde yoğun olması, yatırım faaliyetlerinde ve sektörel tercihlerdeki eşitsizlikler, getirimci (rantiye) kesime verilen önemin arttırılıp üretken kesimin ise geri plana atılması, kaynak ve gelir dağılımları arasındaki orantısızlık, iç ve dış borçlar, mali sistemde görülen disiplinsizlikler, ekonomik ve siyasi yönden kararsızlıklar, alt yapı sorunları, nüfus artış hızındaki yükselme, gelir dağılımında görülen dengesizlikler ve yüksek enflasyon vb. olumsuzluklar, Türkiye'nin ekonomik yönden gelişimini büyük oranda etkilemektedir.

Bu tür problemleri azaltmak için farklı ve geliştirici devlet politikaları oluşturmak gerekmektedir. Örnek olarak, yeni teknolojilerin gelişmesine dayanak sağlamak ve üretim aşamasında kullanılacak olan giderlerin belli kısımlarına mali yardım sağlamak gösterilebilir. Hazırlanan teşvikler kısa döneme nazaran uzun dönemde daha fazla olumlu etkiye neden olduğu tespit edilmiştir. Ülkeler arası karşılaştırmalarda elde edilen sonuca göre gerek özel sektör ve gerekse de kamu ve yurtdışı kaynaklar tarafından desteklenen Ar-Ge çalışmalarının, verimliliği arttırdığı görülmüştür.

Türkiye'nin gelir getirici malı elde etmek için, üretim sırasında kullanılan yarı işlenmiş mallara ithalat bağımlılığını azaltıp ileriki dönemlerde de orta ve yüksek düzeyde teknolojik ürün ihracatını arttırabilecek olmasında, Ar-Ge içeriği yüksek gelişmiş teknolojik ve yüksek katma değerli yatırımların desteklenmesi olumlu sonuçların ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Türkiye'de teşvik yatırımlarının yoğun olarak az gelişmiş bölgelere verilmesine rağmen yatırımların yine de gelişmiş bölgelerde yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Bu durum, bölgeler arası ekonomik dengesizliklerin hala devam ettiğinin en büyük kanıtıdır. Dolayısıyla az gelişmiş bölgelere verilen yatırımların daha da yoğunlaşması yönünde gerçekleştirilecek çalışmaların arttırılmasına öncelik verilmelidir.

Öte yandan, yatırım aşamasında uygulanan vergi teşviklerinin vergiye duyarlılık düzeyi yetersiz olduğu durumlarda, vergi yönetim maliyetlerinin yükselmesi, hazine gelir kaybının artması ve yolsuzlukların artması gibi olumsuzlukların ortaya çıktığı saptanmıştır. Kurumların elde ettiği kazançların vergilendirilmesi aşamasına doğru orantılı olan diğer bir konu ise, yapılan yatırımların indirimidir. Bu konuda bazı alanlarda görülen problemler, farklı düzenlemeler yapılarak sistemin basitleştirilmesi sağlanmıştır. Karşılaşılan bu problemler arasında, birden fazla yüksek yatırım indiriminin oranının varlığı, yatırımda teşvik belgesi alma zorunluluğu ve yatırım indiriminden yararlanabilmek için yerine getirilmesi gerekli olan işlemlerin fazlalığı sayılabilir.

Diğer taraftan hazırlanmış olan bu teşvik paketlerinden fazlaca şeyler beklenmektedir. Bu beklentiler arasında küresel ekonomide rekabeti arttırmak, ihracat sonucu elde edilen gelirin ithal edilen mal ve hizmetlerden az olması olarak da bilinen cari açığı, azaltmak ve ülkemizin sanayileşme sürecinde ortaya çıkan bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmak yer almaktadır. Elbette ki tüm bu iddialı ve farklı politika programlarını oluşturma ihtiyacı gerektiren hedefleri bu teşvik paketlerinde bulmak, hem onları hazırlayanlara hem de uygulayanlara büyük haksızlık olur.

Türkiye'nin küresel ekonomi anlamında, dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasında yer alabilmesi, kişi başına düşen milli gelirinin 25 bin dolara yükselmesi ve 500 milyar dolar ihracat seviyesine ulaşabilmesi bağlamında nasıl bir görevi yükleneyeceği değerlendirilebilir. Unutulmamalıdır ki, hazırlanan teşvik sistemi dikkat çekici yani iddialı bir yapısal reform gündemi ile desteklenmediği takdirde başarı düzeyi de sınırlı olacaktır.

Günümüzde Türkiye, milli gelir düzeyindeki artış açısından diğer dünya ülkeleri arasında 17. sırada yer alırken, Dünya Ekonomik Forumu'nun gerçekleştirdiği ekonomik rekabet gücü endeksi sıralamasında 56. sırada bulunmaktadır. Nüfus özellikleri açısından birbirine benzer olan ancak ekonomik gelişmişlik düzeyi Türkiye'den büyük olan Japonya, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Kanada gibi ülkeler ise küresel ekonomide rekabet gücü sıralamasında ülkemize nazaran daha üst basamaklarda yer almaktadırlar. Bu bağlamda kurumsal ve fiziki alt yapı sistemleri,

yönetim kadrosu, küresel ekonomide rekabet gücü göstergelerini oluşturan bileşenler arasında yer alan iş gücü ve beceriler gibi farklı alanlarda iyileştirme politikaları gerçekleştirilmeden hazırlanan bu teşvik paketlerinin, Türkiye'yi dünya ekonomisinde ilk 10 sıraya yükseltmesini beklemek gerçekçilikten oldukça uzaktır. 2023 hedefleri için yapısal reform gündemi ihtiyacı gün be gün artarak devam etmektedir.

Yerel alanda Konya sanayisi incelendiğinde, sanayinin yapısı ve işleyişi, dolayısıyla diğer bütün illerin sanayilerinden belirgin farklarla ayrıldığı görülmektedir. Öyle ki Konya sanayisi aynı anda birçok farklı sektör alanında işleyiş göstermektedir. Çalışma bünyesinde yer alan gelişmişlik düzeyinin yükselmesini amaçlayan sosyo-ekonomik göstergelerin beraber değerlendirilmesi sonucunda Konya ili farklı birçok nitelik açısından Türkiye ortalamalarının üzerinde olduğu ve sıralama açısından ise Türkiye'nin diğer illerinden daha üst basamaklarda yer aldığı görülmektedir. Konya sanayisinin ağırlığını aile şirketlerinin oluşturması piyasaya esneklik ve hareket kabiliyeti kazandırması açısından ciddi bir avantaj sağlamasının yanında yeterince kurumsallaşmamış işletmelerin varlığı teşvik ve desteklerden yeterince faydalanamamasına sebep olmaktadır. İşletme içi görüş ayrılığı, profesyonel yönetim kadrosunun eksikliği gibi sorunların giderilmesiyle Konya'nın destek ve teşviklerden daha fazla yararlanması mümkündür.

Çok geniş bir sektörel alanda faaliyet gösteren Konya sanayisini sektörlerdeki çok yönlülüğü, sanayinin dinamizminin en büyük göstergesini oluşturmaktadır. Konyalı firmalardan kurumsallaşmayı gerçekleştiren aile şirketlerinin yeniliklere açık ve girişimci bir yapıya kavuşmaları, Konya'nın geleceğin en önemli ekonomi merkezlerinden birisi olmasını kaçınılmaz kılacaktır. Konya ilinin sahip olduğu yeni yatırımlara uygun olan altyapısı, oldukça gelişmiş sosyo-ekonomik düzeyi, doğal kaynakları, ulaşım açısından sahip olduğu avantajlar ve tarımdan üretim sanayilerine kadar geniş bir imalat alanına dayalı iç ve dış ticaretteki deneyimi ile Konya ili, gelecekte yeni yatırımlar ve yatırımcılar için avantajlı bir cazibe merkezi özelliğini sürdüreceği kesindir. Elbette ki böyle bir durumun gerçekleşmesi için de belli bir birikime sahip olan potansiyel yatırımcıları, Konya ili ve yöresinde yatırım yapmaya teşvik etmeli ve tasarrufların yeterli oranda yatırımlara yönlendirilmesine önem verilmelidir.

Araştırmada teşvik ve desteklerin dağılımlında aşağıdaki tedbirlerin alınmasının faydalı olacağı dűřünülmektedir;

a. Uygulanabilir hedefler doğrultusunda teşvik sistemleri oluşturula bilinir.

b. Ekonomik, sosyal ve siyasi yapıdaki deđiřimlere gűre řekillendirilen teřvik paketleri hazırlanabilir.

c. Ar-Ge ięeriđi yűksek, yűksek teknolojiyi yatırımları destekleyen bir ęalıřma yapılabilir.

d. Yűksek katma deđerli yatırımları destekleyici bir ęalıřma yűrűtűlebilir.

e. İstihdam yaratma potansiyeli yűksek olan sektűrleri destekleyici teřvikler hazırlanabilir.

f. Bűlgelerin űzel kořulları dikkate alınarak anlaşılır, aęık, uygulaması basit teřviklerin daha etkin olacađı dűřünülebilir.

Araştırmada, aşağıdaki iki konuda diğer araştırmacıların ęalıřma yapmalarının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Siyasi olayların teřvik ve desteklerdeki verimlilik űzerindeki etkileri bařlıđı altında bir ęalıřma ile űlkemizde dűnem dűnem yařanan siyasi krizler ve siyasi belirsizliklerin etkilerini belirleme ve verimliliđi artırmaya yűnelik tavsiye niteliđinde bir ęalıřmanın faydalı olacađı dűřünülmektedir.

Kurumsallařmanın destek ve teřvikleri kullanım oranlarına etkisi: Bűyle bir ęalıřmada aynı űlęekte kurumsallařmayı geręekleřtirmiř ve geręekleřtirmemiř iřletmelerin kıyaslanması řeklinde ortaya bir rapor koyarak gűzel bir ęalıřma ęıkacađını dűřünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acinoroğlu, Serkan. (2009) “Genel Olarak Vergi Teşviklerinin Ekonomi Üzerine Etkinliği”, Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, Sayı.2

Aktan, Coşkun Can Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri, Hak-İş Yayınları, Ankara 2002, 104-105

Andırın, Fuat (2007). Türkiye’ De Genel Olarak Uygulanan Teşvikler Ve 5084 Sayılı Kanunla Kalkınmada Öncelikli Yörelere Getirilen Teşvik Uygulamaları, (Milli Emlak Uzmanlığı Tezi), 10.

Ar, Mahmut(2009). KOBİ’lere Verilen Teşvik Ve Destekler Kapsamında KOSGEB Konya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, 2009, 118.

Aşkoğlu, Rıza (1988). Türkiye’de Yatırım Teşvik Tedbirleri, Anadolu Üniversitesi, Yay, No.278, Eskişehir, 1988, 15-17.

Kibritçioğlu, Aykut (1997). “Serbest Bölgelerin Olası Makroekonomik Etkileri ve Bazı Düşündürdükleri”, Liberal Düşünce Dergisi, Sayı.6 (Mart 1997), 75.

Büyükurvay, Ahmet(1993). . Teşvik Sistemleri ve Türkiye Uygulaması, Uzmanlık Tezi, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara 1993, 14.

Cenk, Ramazan (2015). “Serbest Bölgelerde Sağlanan Teşvik ve Avantajlar”, 2015, 1-2

Çakırsoy, N.Şerif (1999). Teşvik Politikalarının 1980 Sonrası Türkiye’nin Dış Açılma Sürecindeki Gelişimi, Uzmanlık Tezi, Hazine Müsteşarlığı, Ankara 1999, 5.

Çiloğlu, İsmail(1996). Geçmiş Teşvik Uygulamalarının İrdelenmesi Ekonomik Etkileri ve Sonuçları, Uzmanlık Tezi, Hazine Müsteşarlığı, Ankara 1996, 14.

Demirdağ Leyla (1998). “4325 Sayılı Yasa İle Getirilen Vergi Teşvikleri ve Muhasebeleştirilmesi”, Vergici ve Muhasebeci ile Diyalog, Haziran 1998, 43-51.

Dinler, Zeynel (2004). Bölgesel İktisat, 6. Baskı, 2004, 349.

Doğan, D.Mehmet (1996). Büyük Türkçe Sözlük, Bahar Yayınları, İstanbul 1996, 1071.

DPT (2005), Bilgi Ve İletişim Teknolojileri Sektörünün Talepleri Ve Kamu Kurum Ve Kuruluşlarının Değerlendirmeleri, DPT Yay, Ankara, 2005, 51.

DPT (2000), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Rekabet Hukuku ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını, Ankara, 2000, 61.

DPT (1982), Yatırımların ve İhracatın Teşviki, Yayın No: 1872 – Ö.İK:263, Ankara, 1982, 36.

Durman, Mustafa ve Önder, Hüseyin (2006). Sanayileşme Sürecinde Teşvikler, Alfa Aktüel Yayıncılık, Bursa 2006, 41-42

Ekonomi Bakanlığı (2013) Yatırım Teşvik Belgesi Kapsamında Devlet Destekleri, Adım Adım Uygulama Rehberi, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü Ankara.

Eser, Emre (2011), “Türkiye’de Teşvik Sistemleri ve Mevcut Sistemin Yapısına Yönelik Öneriler”, T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2011, 77-103-104-107-108

Giray, Fatma ve Koban, Emine (1998). Gerçek A. Avrupa Birliği ve Türkiye’de Yatırımlara ve İhracata Yönelik Vergi Teşvikleri ve Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi, Minerva Ofset A.S Bursa, 1998, 66

Göncüoğlu, Cengiz (1993), Yatırım Teşvikleri ve Yeni Politikalar, Uzmanlık Tezi, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara 1993, 6-7.

Karabiyik, Lale (1997). Menkul Kıymetler Borsası ve Diğer Yatırım Alternatifleri, 1. Baskı, Bursa, Marmara Kitapevi, 1997, 3.

Konuralp, Gürel (2005), Sermaye Piyasaları Analizler, Kuramlar ve Portföy Yönetimi, 2. Basım, İstanbul, Alfa Yayıncılık, 2005, 3.

Karagöl, Erdal ve Akdeve, Erdal (2013), Geçmişten Günümüze Türkiye’de Teşvikler Ve Ülke Uygulamaları, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 37.

Karakurt, Alper (2010). Küresel Kriz Ortamında Yatırım Teşvikleri, 2010, 152-153

Kaya, Mehmet (1993). Yatırımları Teşvik Politikasında Kredi Desteği ve Uygulamaları, Uzmanlık Tezi, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara 1993, 8.

Köksal, Tunay, (2002), Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Devlet Yardımları Sistemlerinin Uyumlaştırılması, Etki Yayınları, Ankara.

Mat, Hasan (2004). “Endüstri Bölgeleri İle Organize Sanayi Bölgeleri Ve Serbest Bölgeler Arasındaki Farklılıklar”, E-Yaklaşım, Temmuz 2004, Sayı:24

Oktayer, Nagihan (2003). Dünden Bugüne Teşvik Sistemimiz, Yaklaşım, Sayı: 29, Eylül 2003, 187

Özdaş, Yasemin (2004), Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvikleri Ve Diyarbakır Bölgesinde Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 4-35-36-37.

Özen Necat (2006), “Vergisel Teşviklerin Yer Aldığı Kanunlar ve Kanuni Hükümler”, Vergici ve Muhasebeci ile Diyalog Dergisi, Sayı: 217, Mayıs 2006, 10.

Köksal, Sadi (1998), Türkiye’de Serbest Bölge Uygulamalarının Değerlendirilmesi, İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, 27.

T.C. Konya Valiliği, İş Planlama ve Koordinasyon M¼d¼rl¼đ¼, Konya İli Sosyo-Ekonomik Rapor, 2014.

Tecer Meral (1996), “T¼rkiye’de Teşvik Uygulamaları ve Avrupa Birliği” Amme İdaresi dergisi, Cilt 29, Sayı 1, Mart 1996.

Teşvik Ve Uygulama Genel M¼d¼rl¼đ¼, Yeni Yatırım Teşvik Sistemi I. Yıl Uygulama Sonuçları, Eylül, 2010.

Yakal, Ali (2002) “İhracata Yönelik Devlet Yardımları”, Made in Turkey Dergisi, Sayı.1, (2002), 24.

Yıldız, A.Murat (2004), Yılı Gelir Vergisi Rehberi, ASMMMO, Ankara Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası, Yayını, Ankara.

Atamer, Melis (2015). T¼rkiye’de Yatırım Teşvik Sisteminin Yatırımlar Üzerindeki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İnce, Mahir Güneş (2008).Yatırım Teşviklerinin Yatırım Kararına Olan Etkisi Ve T¼rkiye Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Elektronik Kaynaklar:

<http://dengemusavirlik.com/konya-bolgesi-icin-desteklenen-yeni-yatirim-tesvikleri.htm>

Erişim Tarihi: 11.10. 2014

<http://www.cografya.gen.tr/tr/konya/ekonomi.html> Erişim Tarihi: 01.10.2013.

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=mustesarlikduyurulari&icerik=FFF99179-D8D3-8566-4520B002CA8413FF> Erişim Tarihi: 09.10.2013

<http://www.konya.gov.tr/goster.asp?baslik=N%FCfus%20ve%20Da%F0%FDI%FDm%FD> Erişim Tarihi: 01.12.2013.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/66075.asp> Erişim Tarihi: 01.10.2013.

<http://www.kanberkilinc.com.tr/turkiye%e2%80%99de-vergi-tesvikleri.htm>, Erişim
tarihi: 27.05.2009

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=309027>, Erişim Tarihi:
28.05.2009.

<http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1299> Erişim Tarihi: 01.10.2013.

http://www.yatirimtesvik.com.tr/tag/konya-bolgesi-icin-desteklenen-yeni-yatirim-tesvikleri#.Vu_4M-9f3IW Erişim Tarihi: 09.11.2013

EKLER

Ek Tablo 1. Konya Bölgesi İçin Desteklenen Yeni Yatırım Teşvikleri

Sektör Kodu	US-97 Kodu	Bölgesel Teşviklerden Yararlanacak Sektörler	2. Bölge
1	0121,0122.2	Entegre damızlık hayvancılık yatırımları dahil olmak üzere entegre hayvancılık yatırımları (dipnot 5'te belirtilen asgari kapasite	1 Milyon TL
2	0500.0.04	Su ürünleri yetiştiriciliği (balık yavrusu ve yumurtası üretimi dahil)	1 Milyon TL
3	15	Gıda ürünleri ve içecek imalatı (dip not 6'da belirtilen yatırım konuları hariç)	2 Milyon TL
8	1912 ve 1920	Bavul, el çantası, saraciye, ayakkabı vb. İmalatı	1 Milyon TL
9	20	Ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç), hasır ve buna benzer Örülerek yapılan maddelerin imalatı	3 Milyon TL
10	21	Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	10 Milyon TL
11	24	Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	3 Milyon TL
24	2695.1	İnşaat amaçlı beton ürünleri imalatı	3 Milyon TL
27	2720, 273	Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi, metal döküm sanayi	3 Milyon TL
28	28	Metal eşya	3 Milyon TL
30	29	Makine ve teçhizat imalatı	3 Milyon TL

Ek Tablo 1'in Devamı

32	30	Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı	3 Milyon TL
33	31	Elektrikli makine ve cihazları imalatı	3 Milyon TL
34	32	Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı	3 Milyon TL
35	33	Tıbbi aletler hassas ve optik aletler imalatı	1 Milyon TL
36	34	Motorlu kara taşıtı ve yan sanayi	Motorlu kara taşıtlarında yatırım tutarı 50 Milyon TL; motorlu kara taşıtları yan sanayinde yatırım tutarı 3 Milyon TL
38	3591 ve 3592	Motosiklet ve bisiklet üretimi	3 Milyon TL
40	361	Mobilya imalatı (sadece plastikten imal edilenler hariç)	3 Milyon TL
41	5510.1.01, 5510.2.01, 5510.3.02, 5510.5.02, 5510.5.04	Oteller	3 yıldız ve üzeri
42	1.3.5510	Öğrenci yurtları	100 öğrenci
43	6302.0.01	Soğuk hava deposu hizmetleri	1.000 metrekare
44	6302.0.03	Lisanslı depoculuk	2 Milyon TL
45	80 (809 hariç)	Eğitim hizmetleri (okul öncesi eğitim hizmetleri dahil, yetişkinlerin eğitilmesi ve diğer eğitim faaliyetleri hariç)	1 Milyon TL
46	8511.0.01-05, 8511.0.99, 8531.0.01-03	Hastane yatırımı, huzurevi	Hastane: 1 Milyon TL Huzurevi: 100 kişi
48		Atık geri kazanım veya bertaraf tesisleri	1 Milyon TL
49		Kömür gazı üretimi (sentez gazı)	50 Milyon TL
50		Seracılık	40 dekar

Kaynak: <http://www.yatirimtesvik.com.tr>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Erkan YILMAZ
Doğum Yeri ve Tarihi : Sarayönü 03.01.1975

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F İşletme
Yüksek Lisans Öğrenimi : KTO Karatay Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler : Stratejik Yol Haritası, İş Planı
Çalıştığı Kurumlar : TC. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı-KOSGEB

İletişim

E-Posta Adresi : erkanyilmaz30@hotmail.com

Tarih :

